

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. Protokoll nr. 233 (34).

1929.

III Riigikogu koosolek 21. märtsil 1929
kell 17.

Kokku on tulnud 93 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **A. Rei**, sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, välisminister **J. Lattik**, sõjaminister **M. Juhkam**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutöominister **K. Soonberg**, teedeminister **O. Köster**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**.

P ä e v a k o r d :

1. Endiste mõisnikkude maakrediit seltside põhikirjade uuendamiskorra seadus — K. Tonkman'i, K. Arras'e ja G. Ottas'e ettepanek.

2. Läbirääkimised põllumeeste kogude Riigikogu rühma erakorralise teadaande puhul a/s. Böcker'i tehaste hooldamise asjas.

3. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

4. Riigikogu kodukorra täiendamise seadus — III lugemisel.

5. Linaseemne väljaveotolli muutmise seadus — III lugemisel.

6. Süüteod rahva tervishoiu vastu — II lugemisel.

7. Besti kalameeste ühingute liidu riikliku laenu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

8. Kalameeste riikliku laenufondi seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

9. Vabrikute ja tehaste tööliste organisatsiooni ja vanematenõukogu põhjuskirja (RT 6 — 1919) täiendamise seadus — I lugemisel.

10. Jõuvankrite seadus — üldkomisjoni ettepanek.

11. Tallinna avaliku lennuvälja alla maade ja ehituste sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

12. Kohtuotsuste täitmise asjus Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

13. Võlglastelt sissenõutud summade jaotamise korra muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

14. Väljakutse toimetamise asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

15. Vaesuse õiguse andmise asjus Tsiviil-

kohtupidamise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

16. Tuletõrjeseaduse § 24 muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

17. Jõuvankrite ja bensiini maksu jaotamise ja äratarvitamise seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

18. Üheksandama rahvusvahelise töökongressi poolt vastuvõetud meremeeste palkamise lepingu konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

19. Kaitseseisukorra-seadus — I lugemisel.

20. Seitsmenda rahvusvahelise töökongressi poolt vastuvõetud öötöö kohta pagari-tööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — I lugemisel.

21. Kalapüügi seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

22. Meistrite, õppinud tööliste ja tööstus-õpilaste seadus — hariduskomisjoni ettepanek.

23. Juriidiliste isikute tulumaksu seadus — II lugemisel.

24. Haigusekindlustuseseadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

25. Väike- ja kesktööstuse kutseesituse seadus — üldkomisjoni ettepanek.

26. Väike- ja kesktööstuse kutseesituse seaduse elluviimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

27. Kaubandus-tööstuskoja seaduse §§ 10 ja 18 muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **A. Tammann**.

Koosolek algab kell 17.32 min.

1. Päevakorra Juhataja **K. Ein-**
muutmine. **bund:** Riigikogu koos-
olek on avatud.

E. Rosenberg (töer): Teen ettepaneku,

võtta päevakorra-punkt 17 — jõuvankrite ja bensiini maksu jaotamise ja äratarvitamise seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek — 11. päevakorra-punktiks,

see on, paigutada jõuvankrite seaduse järele. Need kaks seadust on sisuliselt teineteisega seotud, ja teiseks olen ma jõuvankrite ja bensiini maksu jaotamise ja äratarvitamise seaduse

aruandja, ei saa aga omavalitsuse esindusekogude tööde tõttu laupäeval Riigikogu koosolekust osa võtta. Seepärast oleks soovitav, et see seadus enne laupäeva Riigikogus arutamisele tuleks.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

2. Endiste mõisnikkude maakrediit seltside põhikirjade uuenamiskorra seadus — K. Tonkman'i, K. Arras'e ja G. Ottas'e ettepanek.

G. Ottas'e (põl) ettepanekul otsustatakse nähtava enamusega anda seaduseelnõu üldkomisjoni.

3. Läbirääkimised põllumeeste kogude Riigikogu rühma erakorralise teadaandepuhul a/s. Böcker'i tehaste hooldamise asjas.

K. Päts (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie oleme endile võtnud õiguse, käia juriidiliste instituutidega nii ümber, nagu see meile arusaadav paistab olema oma tõlgitsemise järgi, aga mitte nii, kui nende instituutide ajalugu ja ajaloost arenenud kord nende kohta ette

peaks kirjutama.

Meil on küllalt juhte olnud tegevusest Riigikogus neid omapäraseid tõlgitsemisi ja näiteid tuua, ja üks niisugustest oleks täna hommikul majandusministri poolt hooldamise instituudi kohta ettetoodud põhjendus. Meil, juristidel, on teada, et hooldamine on juriidiline korraldus, mis selleks sisse seatud, et juriidiliste õiguste subjekti, kas füüsilist või juriidilist, esitada, kui need niisugusesse korda sattunud, et nad ise ei suuda oma õigusi kasutada. Nende asemele tuleb anda asetäitjaid, kes ette nähtud sellekohastes korraldustes. Hooldaja ei ole siis muud midagi, kui teataval seaduses ettenähtud kordadel juriidiliste või füüsiliste isikute asetäitja, alter ego, nagu ladinakeeles öeldakse. Selles seletuses, mis lugupeetud majandusminister andis, mis meil nüüd ajalehtedes suure hooga välja kuulatakse, tahetakse hooldamise instituut hoopis teisele alusele seada. Tahetakse tõendada, et hooldaja ei asenda subjekti, vaid objekti, et hooldaja on määratud tehaste varanduste üle, mitte aga tehaseid omandava aktsiaseltsi üle.

Esiteks näeb seadus ette, et aktsiaseltsid,

kelle juhatused Venemaal olid, kelle varandused aga siin olid, et need aktsiaseltsid võisid siin uuesti kokku tulla ja uuesti konstrueerida ning juhatus meie juures maksma panna. See tähendab, presumtsioon seaduseandjal oli see, et aktsiaseltsid pidid seda tegema, et nad täies koosseisus võisid meie juures kokku tulla ja kui juriidilised isikud end uuesti konstrueerida. Kui nemad seda ei saa, kui meie seaduste kohaselt ei saa nad uut juhatus luua, siis pidid hooldajad juhatusete asemele astuma, ja endise juhatusete volitused pidid kustuma. Seaduseandja tahtmine on selge, et aktsiaseltsidele kui niisugustele antakse hoolekanne, aga mitte üksikutele varandustele. Ma ei tea, kas meie seaduseandlik keel või mitte küllalt selge ettekujutus põhjust annavad mõelda, nagu oleks võinud hooldamine olla objektide tarvis.

Kui meie võtame selle oma mõttekäigu aluseks, et hooldamine on terve seltsi kohta, siis tuleb sellest juriidiline järeldus teha. Ja need juriidilised järeldused on nii, et hooldajale läheb täielik aktsiaseltsi varandus niisama, nagu oleks läinud uuele juhatusetele. Teiselt poolt peaks see tsentraliseeritud olema ühes kohas. Meie seaduseandlus, kui ta ütleb, et hooldaja alla käivad kõik ettevõtted ja muud varandused, mis Eestis, ütleb sellega, et kõik varandused, mis aktsiaseltsil on Eesti territooriumil, käivad hooldaja alla. Kui on aktsiaselts, siis on silmaga nähtav, et ta ettevõtted käivad hooldaja alla. Aga mis tuleb mõista muude varanduste all? Meie teame, et varanduse mõiste ei ole asjad, mis varanduse hulka arvatakse, vaid need on majandusliku väärtusega õigused. Teisiti, minu härrad, ei või seda ette kujutada. Kujutage endile, kui meie võtaksime üle aktsiaseltsi, ja viimasel on mingisugused nõudmised väljaspool Eesti riiki, kuidugi teie hakkaksite neid sisse nõudma, ja kui teil on mingisugused õiguslikud vahekorrad teie kasuks, teie asuksite nende kaitsmisele. (Riigivanem A. Rei: Milleganeid hooldajad teise riiki lähevad, neil ei ole ühtki aktsiat käes?) Neil hooldajatel ei tarvitseks sugugi teise riiki minna, samuti kui juhatuselgi, vaid nad korraldaksid seda ametiasutuste kaudu. Näiteks kirjutati Läti valitsusele, et vaadake, on üks osa raudteid, mis kuulub sellele ja sellele seltsile, kas tahate neid tagasi anda? Seal vastati, et ainult selle tingimusega anname tagasi, kui... (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Hooldaja, see on teine asi. Hooldaja pööraks valitsuse poole ja ütleks, et see on aktsiaseltsi varandus. Juhuslikult on siin Läti või teise riiki läinud aktsiad või aktsionärid, kellel ei ole suurt aktsiapakki käes, ja

need võtavad vabrikud oma kätte. (Riigivanem A. Rei: Seal olid ka hooldajad ja d.) Kui seal hooldajad olid, siis oleksid pidanud kahes riigis olevad hooldajad kokku rääkima. Nii oli ka Lätis, seal oli raudtee, aga Läti valitsus hakkas läbirääkimisi pidama, et kui see on aktsiaühisuse või eraisiku oma, ega siis riik ei taha seda oma käes pidada. Ja ega Läti valitsus ei oleks ka nüüd keeldunud, vahekorda läbirääkimiste abil selgitada. Ma ei ütle, et meie kohtud oleksid võinud minna Lätimaale ja nende varanduste üle hooldamist sisse seada. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Nad on seda teinud.) Kui nad seda on teinud, siis ei saa neile etteheiteid teha, aga kui nad seda teinud ei ole, siis oli neil ometi hooldajate instituut varem, kuna Lätimaal tekkisid need kolm aastat hiljem, mille kohta ometi seaduses eeskirjad pidid olema. Meie poolt küll nende hooldamise eeskirjade järgi talitatud ei ole. Hooldajad olid määratud, ja terve ettevõtte varandus, nii aktiiva kui passiva, pidi nende alla käima. Aktsiaseltsil näiteks on mingisugune nõudmine Saksamaal, ega hooldajad sellepärast ei oleks sinna läinud, asi oleks lahendatud kirjatael, aga nad oleksid seda nõudmist hakanud väljaspool Eesti riiki korraldama. Nii et selles mõttes seletada, nagu poleks hooldajail midagi muud teha olnud, kui ainult kohapealsete vabrikute järele valvata, seda võiksime ainult siis, kui niisugusele seisukohale asume, et need ei ole mingisuguse aktsiaseltsi, juriidilise isiku hooldajad, vaid mingi surnud objekti hooldajad. Ei saa ette kujutada, et mingi surnud objekt oleks hooldamise eesmäks ja mitte juriidiline subjekt. Nii et selles mõttes härra rahaministri seletused on nõrgad. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Need on härra Jaaksoni seletused.) Härra Jaaksoni seisukoht selles asjas on veel rohkem nõrk, sest et tema selle seaduse isa oli, ja kui tema lõi selle juriidiliste isikute seaduse, siis on ta pannud sellele õige pealkirja, et see on aktsiaseltside korralduseseadus. Tähendab, seaduseandjal pidi ikkagi selge kujutus olema, et luuakse aktsiaseltsile, subjektile, mitte objektile, hooldaja. (Vahelhüüe.) Sellest rahulepingust räägime siis, kui hakkame aktsiatest rääkima. Öeldakse, et hooldajad ei saanud endid maksma panna, kuid minu arvates ei ole see küllalt põhjendatud. Hooldajad oleksid pidanud nende varanduste saatuse eest hoolitsema ja samme ette näitama, et nad on tahtnud kõiki neid valitseda, kas või Lätimaal olevate varanduste hooldajatega kontakti astuma. On saadud rahulepingu põhjal Venemaalt aktsiaid. Nende aktsiatega on teataval viisil, pä-

rast mitmesuguseid etappe, teatavad õigused otsekohe Eesti riigi kätte läinud. Kui need aktsiad rahulepingu ajal üle anti, siis tekkis üleandmine sel viisil, kuna oli teada, et suurem osa tehaste juhatustest, mis meil viimasel ajal tekkinud olid, olid Peeterburis, ja kui oleksid aktsiad sinna jäänud, siis oleksid võinud Peeterburist uued aktsiateomanikud tulla siia ja vabrikutes oma korra maksma panna. Tallinnas avaldati see pärast rahulepingu delegatsioonile soovi, et katsutakse need aktsiad Eesti riigi kätte saada, et väljaspoolt ei võiks uued omanikud tulla ja neis asutustes oma majanduslikku korda sisse seada. Kui need aktsiad välja võeti, siis ei arvatud nii, nagu oleks Eesti riik tahtnud neid aktsiaid omanduseks saada, mis Vene uue korra järgi mitmesugustes pankades olid, kuhu nad olid mitmesuguste arvete pantideks antud, vaid taheti võimalus võtta väljaspoolt meie vabrikutes korraldusi maksma panna. Kui Eesti valitsus oli need kätte saanud, oli võimalus võetud neid vabrikuid oma soovi järgi kasutada. Selle üleandmise juures on rahulepingusse või protokolli märkus võetud, nagu lugupeetud majandusminister ka täna teatas, et neid aktsiaid Eesti riigi valitsus ei või väljaspool Eesti riigi territooriumi tarvitada. Ma ei hakka siin sõna-sõnalt kõike ette kandma, kuid mõte oli umbes niisugune. Seda lepingu salapunkti, mis saladuseks ei ole jäänud seepärast, et teine lepingupool on selle avaldanud, seletatakse nii, et sellega oleme vastase poole eest võtnud enesele kohustuse, neid aktsiaid mitte kuskil mujal kui ainult Eesti riigi territooriumil kasutada. Ma arvan, et ka see seletus arvustust ei kannata, nimelt järgmistel põhjustel. Ei ole rahvusvahelises õiguses võetud ega tarvitata niisugune kord, et kaks riiki võib kolmanda riigi kohta kitsendusi maksma panna ilma selle riigi tahtmiseta. Venemaa ei võiks lepingut teha kolmanda riigi kohta, ja kui nad rahulepingus nimetavad territooriumi väljaspool Eesti riiki, siis arvati selle all ainult oma, see on Vene territooriumi. (K. Ast, stp: Tema tunneb kaht territooriumi Vene ja Eesti, ning seal võib ta kokku leppida.) Ta võib öelda, et võite neid ainult Eesti territooriumil tarvitada ja väljaspool mitte. See „väljaspool“ tähendab aga tema territooriumi ja muud ei midagi. (K. Ast, stp: Kust Teie võtate selle?) See tähendaks, kui teisiti arvata, et meie võime Vene riigiga teha lepinguid Läti riigi kohta. (Vahelhüüded.) See võib teatavatel juhtudel ka Läti riigile kahjulik olla, kui meie neid aktsiaid ei kasutaks Läti kohta. (K. Ast, stp: See ei tule küsimus-

s.e.) Teie tahate, et meie Vene riigiga lepinguid tehes võiksime Läti riigile takistusi teha? (K. Ast, stp: Meie ei tee Läti riigile mingisuguseid takistusi, vaid Eesti riigile.) Aktsiad ei anna ainult õigusi, vaid nendega on seotud ka kohused. Kui näiteks ühe seltsi aktsiatest 95% oleks Eesti riigile üle antud, ja ainult 5% jääks Läti kodanikkude kätte, seltsil aga Lätis suured võlad oleksid, kas peaks siis neid tasuma ainult 5% aktsiaomanikkudest ja 95% võiks võlgadeta varandust Eestis omaks pidada? (V a h e l h ü ü e.) Juriidiliselt on see nii, et kui meie võtame kohustused endale, siis peab olema teada, kellele see vastavad õigused annab. (J. Vain, stp: Meil ei ole selle kohta õigust.) Ei saa niisugust lepingut teha ja subjekti mitte luua. Seepärast peab ütleva, et Vene riik lepingut tehes ütles, et Eesti territooriumil võite aktsiaid kasutada kuidas tahate, Venemaal olevatest vabrikutest jääge eemale. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Teie kaitsete Vene õigusi rohkem, kui neid tarvis kaitsta. Ma arvan, et kui keegi jurist võib selle ümber lükata, siis tulgu ja tehku seda, mina aga ei saa seda ette kujutada. (J. Vain'u, stp v a h e l h ü ü e.) Selle üle, härra Vain, ei ole Teie kompetentne otsustama. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Rahaministeeriumis oli 5 juristi koos....) Ma olen nende juristidega valitsuses olnud, ja need juristid, kes rahulepingu tegid, tahtsid seletada, et meie oleme kõik aktsiad täielikult omanduseks saanud, kuna endistel omanikkudel mingisuguseid õigusi enam ei ole. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Kui valitsus on edasiandmise instants, siis ei oleks seadust vaja olnud, vaid siis oleks iga valitsus võinud aktsiaid riigikassast välja anda.) Tema oleks teatud korra järgi võinud seda teha, aga see kord oleks tarvis olnud luua.

Minu härrad, kui meie võtaksime need aktsiad, mis Vene riik riigistanud, siis oleksime meie pidanud tunnustama, et see kõik, mis Vene riigis tehtud, on meie õigusliku arusaamise kohaselt tehtud. Omalajal, kui Inglismaal järelepärimine tehti, kas Eesti riik tunnustab need aktsiad omaks või mitte, siis mingit vaidlust ei olnud selle kohta, et ei tunnusta, ja seaduseandlus teeb kõik, et omanikud need aktsiad kätte saavad. Kui nüüd näiteks jätaksime vaidlusaloleva küsimuse kõrvale... (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Mis valitsus sel korral vastas, ei ole Riigikogule tähtis.—J. Laidoner, põl:

Needsamad juristid, härra Piip oli sel ajal välisministriks.) Mina niisugust jurisprudentsi ei tunne, härra Kalbus. Mu härrad, jätame selle küsimuse kõrvale, kas nad olid enne meie omad või mitte, nüüd on seadus Eesti riigi poolt välja antud, ja selle järgi on need aktsiad, mille järele ei ole keegi ilmunud, meie riigi omad. Siin on õiguslikus elus justa causa, siin on meie oma sisemine seadus, ja see ütleb, et varandused, mis meie valitsuse käes hoiul, kui nad teatava aja jooksul tagasi nõutud ei ole, ei ole enam kellegi omandus, vaid lähevad riigi kätte. Tsiiviilõiguslik kord tunneb seda lepingut kolmanda isiku kasuks, aga et ilma kolmanda isikuta võiks kaks riiki selle kolmanda kohta mingisuguseid määrusi teha, mis temale võivad kasulikud või kahjulikud olla...(V a h e l h ü ü e.) Kui on öeldud, et väljaspool Eesti riigi territooriumi ei või, siis sellest väljaspool, näiteks Vene riik, kes meiega lepingu tegi, ei või kellegi teise riigi kohta lepingut teha. Ja sellejuures ei vaidle keegi vastu. See seadus... (Raha- ja kaubandus-tööstusminister A. Oinas: 1. märtsi seadus?) Mis päevast see seadus on, seda ma ei mäleta, aga seadus on niisugune, et kui keegi teatud ajal ei ilmu ja oma õigusi ei tõesta, siis need aktsiad jäävad Eesti riigi omanduseks. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Need on Eesti riigi käes. (K. Ast, stp: On ja jäävad.) See, mis jääb omanduseks, ei tähenda veel seda, et see on omandus olnud. (K. Ast'i, stp v a h e l h ü ü e.) Võibolla, et mina ja paljud teised saavad sellest teistmoodi aru. Lugu on niisugune, et need aktsiad on uue seadusega meie riigi omaks saanud. Kui meie riik oleks tsiiviilõiguse korras need aktsiad ostnud, kas veel nüüd oleksid Vene riigi seadused meie kohta ikka maksnud? (K. Ast, stp: Härra Päts, kui ma jään tuppa, kas olen ma siis toas või koridoris?—J. Teemant, põl: Teie jääte ikka koridori.—Naer.—K. Ast, stp: Kas Teie jääte täna veel kauaks kõnetooli? Kas Teie olete kõnetoolil või mitte?) Olen kõnetoolil. (K. Ast, stp: Tähendab, jäävad riigile.) Kas nad jäävad riigi omanduseks, või saavad riigi omaks, see ei ole puhas juriidiline oskussõna, see ei ütle juriidiliselt midagi. (K. Ast, stp: See on Eesti keel.) Meie Eesti keel ei ole jurisprudentsi järgi kujunenud, puuduvad oskussõnad. (R. Penno, as: Riik andis seadusega võimaluse neid kätte teiste kätte anda.—Paremalt poolt: Uued juristid.—R. Penno,

as: Ilma selle seaduse ta ei saa.) Kui nad uue seadusega jäävad Eesti riigi omanduseks, siis tuleb öelda, missuguste seadustega... (V a h e l h ü ü d e d.) Kui, ütleme, tuleb aktsiaselts kokku, kui kutsutakse kokku peakoosolek... (S a g e d a s e d v a h e l h ü ü d e d.) Ma näen, see jurisprudents läheb siin väga elavaks. Kui meie nüüd kutsusime aktsiaseltsi kokku, valiksime juhatuse, ja see selts nüüd jääks sellele seisukohale, et ta on selle seltsi asemik, mis Venemaal oli, kui nüüd küsiksime neilt juristidelt, kes eitavad võimalust nende aktsiatega väljaspool Eestit midagi ette võtta, mis tagajärg sellele oleks? Kas võib, kui seltsil võlgu väljaspool on, kas võib ta neid võlgu nõuda? (R. P e n n o, as: V i s t k ü l l !) Aga kui tal mõned varandused väljaspool Eestit on, kas ta võib neid tagasi nõuda? (M. M a r t n a, stp: O n ü k s s u u r e m e k s a m.) Väga kasulik, et meie selle eksami abil resultaate kätte saame. Meie olme selle kätte saanud, et kui meie uue seltsi loome, et siis võime oma varandusi väljaspool kaitsta. Öeldakse, et selts võib nõuda oma võlgu ja varandusi väljaspool Eestit, ja see näitab, et meie nende aktsiate põhjal võime väljaspool samme ette võtta.

Aga nüüd meie majandusminister tuleb ja ütleb, et vaadake, seal on sisse seatud hoolekannet ja seal on juba 1923. aastal sisse seatud uued aktsiaseltsid. Ei tea missuguste aktsiatega, aga nähtavasti on üksikute aktsiate omanikud sinna läinud ja uue seltsi asutanud. Suurem osa aktsiaid on aga siin, ja meie ei või siiski nende uute seltside kohta mingisuguseid õigusi maksta panna. (M. M a r t n a, stp: S e d a a r v a n m i n a k a.) Aga mina arvan, et nemad on üks osa aktsiaseltsi varandusest, ja ilma selle seltsi tahtmata ei või neid varandusi ära võtta ei Eesti ega Läti. Kui meil tuleb aktsiaselts kokku ja valib uue juhatuse, siis võib ta ka Läti vabrikute kohta nõudmisi ette panna, sest et meil on rohkem aktsiaid kui seal, ja siis ei saa eitada, et meil suurem õigus on. Kui kohtuteel on võimalus... (M. M a r t n a, stp: H ä r r a P ä t s, k u i d a s o l i A s e r i g a ?) Mina seda ei tea. Aga võin üht öelda, et siin ei saa keegi eitada seda, et aktsiaselts, kokku astudes utel alustel, võib väljaspool Eesti riigi piire olevate seltsi varanduste kohta oma õigusi maksta panna, ja ei saa meie seda lubada, et Lätist aktsionärid siia tuleksid ja oma õigused meie vabrikute kohta maksta paneksid.

Seltsil on teatud arv aktsiaid, teatud arv varandusi on tal nende vastu seada, ja kui tal varandusi väljaspool Eestit on, ja see on nii, siis võime oma aktsionäri õigused maksta

panna, ja neil aktsionäridel, kes väljaspool Eestit, peaks õigus olema endid maksta panna ühise seltsi koosolekul. (K. A s t, stp: H ä r r a P ä t s, T e i e o m a j u r i i d i l i s e m ö t l e m i s e s e i n a l ä b i e i s u u d a e n a m a s j u n ä h a. T e i e e i t a h a s i s u e n a m ü l d s e n ä h a, T e i e o t s i t e v o r m i k o n k s e, h ä r r a P ä t s !) Need juriidilised asjad on sagedasti niisugused, et igaüks ei suuda neid niiviisi vaadata, kui juristid neid vaatavad. Teile paistab, võibolla, et mina kui jurist ei oska enesele aktsiaid ette kujutada. (K. A s t ' i, s t p v a h e l h ü ü e.) Niipalju kui on aktsionäridel õigusi väljaspool Eestit, niipalju peab ka meie aktsionäridel õigusi olema väljaspool Eestit. (K. A s t, stp: M e i l e i o l e n i i s u g u s e i d a k t s i o n ä r e.) Meie riik on niisugune. (K. A s t, stp: J u s t r i i k e i o l e a k t s i o n ä r.)

See aktsiaselts tuleb kokku, ja, härra Kalbus, Teie näete, et Eesti riik ta kokku kutsus, sest muidu teie ei saa lõpetada seda hoolekannet. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Selts on surnud, ja anname seadusega uuesti luba, kui teie selle seaduse vastu võtate.) Ilma selleta ei saa, kui seltsi ei tule elustada. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Ei saa seepärast, et aktsionärid on väljaspool Eestit, ja nad võivad kohtuteel nõuda, et nende õigused maksta pandaks. (V a h e l h ü ü d e d.) Selles eksite teie väga, et aktsiatel väljaspool Eesti riigi piire maksvust ei ole. Seda ei või meie kuidagiviisi öelda.

Ma tahtsin, mu härrad, kokku võttes sellele tähendada, et seletustest, mis hooldajate kohta anti, selgub, nagu oleks see hooldamine surnud vabriku varemete üle. Kui niisugusel seisukohal asuda, siis kõik järeldused, mis hallooga vastu võetud, on, et meil on tegemist varemetega.

Teiselt poolt tahtsin näidata, et aktsiatega, mis riik rahulepinguga ja riigi poolt väljaantud seaduse alusel oma käes peab ja omandab, et riigil nende aktsiatega täiesti aktsionäri õigused on. Kui seletatakse, et nende aktsiatega ei või väljaspoole minna, kuid siis, kui aktsiaselts oma piirides kokku kutsutakse ja juhatuse valitakse, siis on selle aktsiaseltsi juhatusel õigus seda varandust mis laiali pillatud, kokku võtta ja endale nõuda. Kui meie valitsus ei ole arvanud sellele seisukohale asuda, vaid on öelnud, et meie aktsiad on paberil olev varandus, et aktsiaseltsi ikkagi kokku kutsuda ei saa, siis on valitsus nende aktsiate väärtuse nulliks muutnud, mida see tõepoolest ei ole.

K. Ast (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Mina õnneks ei ole jurist. Seda ütlen ma nimelt seepärast, et nagu teada võivad harrad juristid mõnel juhtumisel, kus neil tarvis väänata üht asja ja anda sellele asjale teatud kuju, jurisprudenti asemel harrastada jurisprudenti. Olen rõõmus, et ma jurist ei ole, sest sellega ei saa ma jurisprudenti arendada. Aga minul on terve inimese mõistus ja loogiline mõtlemisoskus, ja selle varal arvan mina ka neis küsimustes, mis praegu siin käsil, asjalikult hinnata võima.

Kõigepealt, mispärast tekkis hooldamise instituut Eestis nende varanduste kohta, millest siin jutt, ja mispärast tekkis ta ka Lätis? Väga lihtsal põhjusel. Ta tekkis seepärast, et kui olid tekkinud uued riigid, Eesti ja Läti, siis selgus, et ühel suurel aktsiaseltsil, kelle asukoht ei Lätis ega ka Eesti vabariigi praegusel territooriumil ei olnud, vaid koguni väljaspool nende kahe vabariigi piire, Venes, olid maha jäänud mõlemasse nimetatud riiki teatud varandused, üks osa varandusi oli aga Venes eneses. Seltsi kohta puuduvad meil igasugused teated. See selts 1918. a. alates faktiliselt enam ei teotse, meie ei tea ta juhatusest ega asjaajamisest midagi. Niipea, kui Venes oli oktoobrikuu riigipöörde sündinud, kaovad igasugused andmed sellest aktsiaseltsist. Aga Eesti vabariigi pinnal on ilmsiks tulnud suur varanduse tomp, mille suur väärtus, ja mille vastu ometi riigivõim pidi huvi tundma. See on esimene moment, millest tekib hooldamise tarve. Teine moment on see, et üldiselt on meie ja Vene vahelises rahulepingus, nagu Läti-Vene vahelises rahulepinguski, ette nähtud, et kõik endised Vene riigi varandused, mis meie pinnal leiduvad, on Eesti riigi omad, või vastavalt jälle Läti riigi omad. Käesoleval korral ei ole sugugi tähtis, kellele õieti see suur varanduse tomp kuulus, mida siin Böcker'i tehase nime all tunneme, vaid tähtis on see, et see oli peremehele varanduse tomp, ja riik vastavalt hoolekande seadustele omab kohustuse tehased hooldamise alla võtta, kuni seletatakse peremeeste küsimus, ja mööduvad tähtajad, mille kestel tehased iseenesest oleksid langenud riigile. Vastavalt hooldamiseseadustele Tallinna vaestelastekohus, kelle piirkonda see varanduse tomp kuulus, on määranud sellele suurele varandusetombule hooldajad.

Küsin, kas oli selle aktiga määratud siis hooldaja mingisugusele endisele Vene riigi pinnal leiduvale aktsiaseltsile, mida praegu olemas ei ole? Loomulikult mitte. Selleks ei võinud meie riigil mingisugust huvi olla, vaid meie riik oli huvitatud varandusest, mis siin leidis ja mis kuulus ühele aktsiaseltsile.

See on terve mõistuse seisukohast hinnates selle asja tuum.

Aga nüüd aktsiad. Kas need endise aktsiaseltsi aktsiad, mis Eesti riigile üle tulid Eesti-Vene rahulepinguga, kas need on harilikult iseloomuga aktsiaseltsi aktsiad või mitte? Härra Päts leiab, et kui Eesti-Vene rahulepingus öeldud, et Eesti riik ei või mingil juhul, ni v koem slutshae, mahutada aktsiaid väljaspool Eesti vabariigi piire, siis olevat mõeldud sellega seda, et Eesti vabariik ei või aktsiate põhjal mingisuguseid pretensioone omada selle aktsiaseltsi varanduse kohta, mis jäi Venesse; aga ühe kolmanda riigi kohta ei või selle rahulepingu määrused mingit tähtsust sisaldada.

Lubage, ma toon siin ühe teise näite. Keegi pärandab mulle varanduse, Eesti vabariigis mingisuguse kapitali või aktsia. See aktsia võib olla Saksa riigis või Vene riigis, kes andnud talle mingisuguse väärtuse ja määrab tingimused, kuidas meie seda kasutada võime, ja nende tingimuste juures ütleb, et vaadake, ei või seda summat või raha mujal kasutada, kui Eesti vabariigi piirides. Kas on see maksev või mitte? Kas oleme sellega seotud või ei ole seotud? Kas on see mingisugune leping kolme või nelja riigi territooriumi kohta? Loomulik, et mitte. Mina olen seotud selle väärtusega, mis minule kingitud või antud, mina ei saa seda oma tahtmise järgi kasutada. Niisugune lugu on ka aktsiate tarvitamisega. Vaadake, Eesti-Vene rahulepingus on läbi viidud põhimõte, et väärtused, mis maha jäävad, kuuluvad Eesti riigile. Pidage silmas, et Eesti tegi rahulepingu Venemaaga varem kui naaberriik Läti, ja loomulik oli, et kui Venemaa Lätiga hakkas rahulepingu üle läbirääkimisi pidama, siis ka niisuguseid aluseid ette nägi, kui Eesti-Vene rahulepingus olid. Eesti-Vene ja Läti-Vene rahulepingu alused on ühesugused. Kui nüüd Venemaa meiega oli nende väärtuste suhtes niisugusele seisukohale asunud, siis on loomulik, et ka Lätiga rahulepingut sõlmides selle seisukoha arvestas, et need küsimused kaalumisele tulevad ka Läti suhtes. Ka Läti suhtes tuli rahulepingus anda samasugune deklaratsioon. Kui Eesti rahulepingusse olid niisugused punktid võetud, siis ei aidanud muud, kui tulid kõrvaldada kõik nõudmised, mis olid esitatud selle varandusetombu vastu. See oli meile õnneks, et selle aktsiatepaki oma kätte saime. Kui meie seda ei oleks saanud, siis oleksid need võinud langeda Vene riigi omanduseks, aga nad oleksid võinud ka kolmandatesse kättesse minna, ja siis oleks võinud Saksast, Lätist, Leedust ja Poolast ilmuda aktsiatega varustatud isikuid ja oma õigust tõestada nende varanduste kohta, mis maha jäänud. Aga selle paki üle-

võtmisega kindlustus meile aktsiateenamik, ja kõrvaldus see võimalus, et kuskilt väljaspool oleksid ilmunud inimesed ja seda varandust hakanud nõudma, mis meie riigi huvides ei oleks olnud. Aga Läti mahajäänud varanduste suhtes saame siin ainult juhatust. Venemaa koormas seda aktsiapakki lisakohustusega, mis seisab selles, et võime aktsiapakki kasutada ainult oma riigis, mitte aga väljaspool oma riigi piire. See asjaolu ei jäänud Läti-Vene kaubalepingu ajal teadmata, sellest informeeriti kahtlemata Läti valitsust, et niisugune lepe on loodud. See aktsiapaki kasutamine ei ole vaba, ja sellega seletame asjaolu, mis pärast nõukogude Venemaa soovil on rahulepingule juurde lisatud salane lisa. Ainult sellega on seletatav, mis pärast Nõukogude valitsus seda ise mittemalaseks ei pidanud, vaid üsna varsti avaldas selle oma ajakirjanduses, sest tolleks ajaks olid avanenud läbirääkimised Läti ja Vene vahel. Nii et Nõukogude Venel oli väga tähtis koormata meile üleantavat aktsiapakki oma huvides, kui ta läks läbirääkimisi pidama naaberriigi Lätiga. Praegusel juhtumisel on asjaolu nii, et kui Eesti Vabariigi Valitsus oleks soovunud nende aktsiatega Lätile nõudmisi avaldada, siis oleks Venemaa võinud sellele vaadata kui rahulepingu rikkumisele. See oleks riivanud... (J. Holberg, põl: Eesti riik on seda juba teinud.) 1) Vene-Eesti rahulepingu määrusi, ja 2) oleksime meie niisuguse pretensiooniga Lätimaale ilmudes leidnud ilmkahtlemata ja ilmtingimata ka Läti valitsuse poolt vastuseisu. Nii et kui meie oleksime tahtnud kasutada seda aktsiapakki, oleksime meie sellega loonud kahekordse rahvusvahelise konflikti: konflikti Venemaaga ja konflikti Lätimaaga. Mina küsin nüüd: kas on siis Eesti riigi huvides, kas on siis tarvis nende varanduste pärast, mida härra Konstantin Päts ise siit korduvalt nimetab varemeiks, tekitada konflikte?

Mis nüüd puutub sellesse, et just hooldajad ei olevat samme astunud, (Paremalt poolt: Mis Te neid hooldajaid kaitsetel!) siis ei puutu see minusse kuidagiviisi, ega ei ole lõpuks Eesti Vabariigi Valitsuski kohustatud sellele vastama, aga see on väga huvitavalt selles erakorralises teadaandes formuleeritud. Nõutakse valitsuselt kiires korras seletust selle kohta, kas on kõik aktsiaseltsi varandused hooldajate poolt valdamisele võetud, ja kui väljaspool Eesti piire olevate varandustega seda ei ole tehtud, siis millised olid selleks mõjuvad ja seaduses ettenähtud põhjused.

Rahaminister on seletanud, millised olid need mõjuvad ja seaduses ettenähtud põhju-

sed, ja neist praegusel korral jutt ongi, aga ei saa kuidagiviisi jätta märkimata seda kirjaoskamatust, millega see erakorraline teadaanne redigeeritud, et siit igäüks niiviisi pidi aru saama, et hooldajad, kes Eesti Vabariigi kohtu poolt hooldajaks seatud, oleksid pidanud võtma oma hooldamisele ka Läti vabariigi territooriumil asuvad varandused. Siin on nüüd väga iseäralik arusaamine härradel erakorraliste teadaannete tegijail, kui neil tõesti peaks see lapselik usk olema, et Eesti kohtu poolt määratud hooldajad oleksid võinud Lätis hakata hooldamist teostama. Mis oleks öelnud meie kohtuvõim, kui oleksid Läti kohtu poolt ametisemääratud hooldajad hakanud Eesti Vabariigi piirides aktsiaseltsi hooldama? Teie, minu härrad, usute, et ainult Eestis on kuulus asutus „Seevald“, uskuge mind — Lätis on samasuguseid asutusi. (J. Sepp, mo: See on see selge mõistuse loogika, härra Ast!) Väga huvitav, et katsutakse praegusele valitsusele järeldada mingisuguseid etteheiteid selles, et 28. s.k.p. on Lätis kokku koostatud uue Böcker'i tehase, mis Läti pinnal loodud, aktsionärid, ja et Eesti Vabariigi Valitsus ei ole samme astunud seks puhuks oma aktsiapaki kasutamise mõttes. Aga kuidaviisi saab praegusele valitsusele, kui isegi juriidiline alus ja võimalus oleks aktsiate kasutamiseks, etteheidet siit järeldada? Ma olen seletanud, et üldse ei saa aktsiatepakki kasutada, aga kui see kasutamine oleks kuidagiviisi võimalik olnud, kuidas võib siis praegusele valitsusele etteheidet järeldada, kuna ometi 1923. a. tekkis Lätis uus Böcker'i aktsiaselts, nende aktsiate varal, mis Läti territooriumile sattunud või maha jäänud olid. Kus oli siis võimalus vahele astuda meie aktsiatepakki kasutamise suhtes? Kus oli tolleaegne valitsus, kus oli rahaminister ja kaubandus-tööstusminister? Siis oli Riigivanemaks praeguse erakorralise teadaande rühma pingil istuv härra Konstantin Päts, rahaministriks oli härra Vestel, kaubandus-tööstusministriks härra Ipsberg. (K. Päts, põl: Selleaegne valitsus oli sellel seisukohal, et need aktsiad olid ainult riigil hoiul.) Kuidas Teie niisugusel väga iseäralikul arusaamisel võisite olla? Selles on Teie arusaamine üldse väga imelik. Teie arusaamine on selle järgi, kuidas Teil silmapilgu huvides näib tarvilik aru saada. Seepärast ma nimetan, et olen õnnelik, et ma teatud tüüpi jurist ei ole. (K. Päts, põl: Teie ei ole üldse jurist, mis Teie teatud tüübist räägite!) Aga siin täna hommikul räägiti Vahindra tantsust. (M. Martinson, põl: Vahindra tarvitab Kastrozza

jurisprudentsi praegu.) Aga küsime, austatud härrad, mis on kõige sellega kätte saadud, et nüüd korduvalt on Riigikogu ette kistud Böcker'i tehaste hooldamise asi? Kas on lahendatud mingisuguseid vahekordi, avalikõiguslikke ja muid juriidilisi vahekordi, mis puutuvad endise aktsiaselts Böcker'i aktsiate kasutamisse? Või on üldse mingit asjalikku tahetud kätte saada? Vaadake, mu härrad, vastake sellele küsimusele. Kas oli — kui oletada, et see küsimus iseenesest vääriline käsitleda — see viis, millega küsimuse käsitlemisele asuti, õige viis? (M. Martinson, põl: Vaat kus mul õiguse ja õige viisi nõudja!) Kas oleme riigile sellega head või halba teinud? Kas oli tarvis avalikkuse ette kiskuda seda küsimusekompleksi, mis puutub Eesti ja Vene vahekorda? (M. Martinson, põl: Vaat kus on saladiplomaatia kaitsja!) Kas oli see ilus, ja kas teeme sellega riiklikudele huvidetele kasu? Kas ei ole meil olemas majandusnõukogu, kas ei ole meil rahaasjanduse komisjon, kas ei oleks leidunud teisi võimalusi ja asutusi, kus neid küsimusi oleks võinud kaaluda asjalikult, niihästi juriidilise kui ka otstarbekohasuse seisukohalt. Aga need küsimused on siia kistud, mida vähegi mõtlev inimene poleks teinud, ja sellega, austatud kõnelejad, olete endale tõmmanud vastutuse avalikkuse ees... (Paremalt poolt: Sotsi asjad ei tohi avalikkuse ette tulla.) ja olete näidanud, et teil riigi huvid küüne võrtki südamel ei ole, (Hulgalised vahelhüüded paremalt poolt.) vaid et teie opositsioonis olles olete pea kaotanud ja arvate, nagu oleks tsirkusetegemine teie ülesandeks. Aga teie eksite siiski väga. Teie hindate väga madalalt riigi kodanikke, kui teie mõtlete, et niisuguse opositsiooniga püüate inimesingi valimistel. (M. Martinson, põl: Rääkige miljoneist, mis hooldajad saavad.)

Hoolimata sellest, et siin küll esines põllumeeste kogude rühma vanem jurist Konstantin Päts, ei ole see pudru ometi keedetud rühma paremate meeste, nagu härra Pätsi ja härra Laidoner'i poolt, vaid seal on nähtavasti teised mehed mängus. Härra Konstantin Pätsi tänane esinemine oli ainult halb katse, kuidagiviisi seletada, kuidagiviisi vastuvõetavamana paista lasta seda, mis oli tehtud nende rühma liikmete poolt, kes arvatavasti ei suuda alluda sellele sordiinile ja sellele kontrollile, mis on nõutav mitte üksnes Riigikogu liikmetelt, vaid ka igalt Eesti Vabariigi kodanikult. Halba olete teinud uue demagoogianumbriga ja halba olete teinud võibolla ka Eesti riigi

huvidele, ja selles mõttes jääb püsima see, mis ma hommikul ütlesin, et arvatavasti üks avalik peks ei ole teid veel rahuldanud, neid erakorraliste teadaannete tegijaid, ja nad tahavad, et neid veel kord uuesti avalikkuse ees peksetaks. Tulu ei tule sellest mitte. (M. Laaman, põl: Peksta saite enne lõunat ja saate praegu ka.) Neil härradel on imelikud vaated, nad kujutavad enesele ette, et Eesti hooldajad oleksid pidanud minema Läti riigi territooriumile üle võtma varandusi. Nad läksid üle võtma eksporttapamaja varanduseobjekti „Külmetuselt“, aga sedagi ei tehtud seaduses ettenähtud korra järgi, ja vaadake, selle tõttu lisasid need härrad sinna 35 miljonit Eesti marka.

Juhataja **K. Einbund**: Kõneleja, ma leian, et Teie kõne viimane osa ei ole päevakorras oleva küsimusega kokkukõlas.

K. Ast (stp): Võibolla. Kui meie riigi piirides ei ole ülevõtmine nii kergesti teostatav, siis mina tahaksin küsida, kuidas seda võõra riigi pinnal riik oleks pidanud teostama.

V. Hasselblatt (sks): Väga austatud Riigikogu liikmed! Minu arvates on see küsimus, kui puht juriidiline vaidlus, väga raske siin poliitilises kajas lahendada, kuid ma tahtsin ühele asjaolule tähelepanu juhtida, kasutades seda juriidilist vaidlust. Nimelt tahtsin öelda, et kõik need põhimõtted, mida kaitsesid härrad Ast ja Päts, on meie riigis muutlikkudes maastaapides võetud: ühelt poolt pannakse üks ja teiselt poolt teine põhimõte maksma. (Raha- ja kaubandustööstusminister A. Oina vahelhüüe.) Ma räägin sellest, et ühel ja samal ajal pandi maksma mitmed põhimõtted. Isenesest näib mul olema selge, et hooldaja määratakse selleks, et seda subjekti asendada. Kuid meie näeme... (M. Laarman, põl: Ega Ast ei usu seda.) Aga härra Ast'i kasuks räägivad väga mitmed kohtuotsused ja seda seepärast, et need teised põhimõtted valitusele ja Riigikogule ei oleks meeldinud. Nimelt krediidiseltside asjas. Kui mõisnikkude krediidiseltsi hooldamise küsimus oli päevakorras, siis rahaminister ja prokurör seletasid, et peakoosolekut ei ole enam olemas, et mõisad on üle võetud, sellega ei saa ka rüütelkonna krediidiseltsi kokku tulla, ja sellepärast tuleb likvideerida see asutus. Kohus aga ütles, et likvideerida ei ole tarvis, sest sel asutusel on teatavad ülesanded. Riik on ainuke rüütlimõisade peremees, ja need õigused langesid riigi kätte, ja siis oleks

peakoosolek olemas riigi näol. Silmas pidades, et nende kassade põhikiri oli seaduseandlikul teel kinnitatud, muidugi siis tuleb nende likvideerimine läbi viia ka seaduseandlikul teel. Et aga riigile võimaldada krediitkassasid kiiremini oma kätte saada, leidis kohus, et seaduseandlikul teel seda ei saa teha. Ja teie teate, lugupeetud Riigikogu liikmed, et praegu on sisse antud kaks seadust, mille põhjal tahetakse need seltsid likvideerida. Ja kui mina küsin, miks siis seaduseandlikul teel tuleb korraldusi teha, siis vastus on selge. Sest kui omalajal mõisnikkude krediitsetside likvideerimise komisjon juba omalt poolt valitud oli, siis öeldi, et nende kätte anda seda Jumala pärast ei tohi. Võeti need hoolekande alla, tehti säärane otsus, mis praegu ka püsib, et Liivimaa mõisnikkude krediitsetsi varandused, mis asuvad Tartus j.n.e., hoolekande alla võtta ja Tartu hoolekandekohtule korraldus teha hooldajate määramiseks varandusele äraolija asendamiseks. See on minu arusaamise järgi ebaõige otsus, ja seda on tehtud mitmetel puhkudel seepärast, et likvideerimise korral oleksid varandused osalt läinud endiste seltsiliikmete kätte. Likvideerimise komisjon oli juba seltsi poolt valitud. Ja vaadake, nii meie siis näeme, et mõnel alal, kus tarvis midagi läbi viia, mis õiguse teel kerge läbi viia ei ole, ja kus seda tehakse rahvuslike vastolude pärast, see on halb asi, sest kõik õiguse riivamised, mis selles rahvuslikus võitluses esile kerkivad, ei jää ometi sellele kitsale võitlemispinnale, vaid rikuvad õiglusetunnet ja õiglust hoopis laiemal pinnal. Ebaõigluse patsillid ei lase endid kinni pidada ühel pinnal, nad vallutavad õige ruttu terve riikliku elu. Sellest teen ma järelduse, et siin rahvuslik võitlus on eelkäijaks õiguse vapustamisele ka teistel aladel. (M. Martna, stp: Ma ei saa aru, miks nimetate seda rahvuslikuks võitluseks!) Seepärast, et see varandus toimetati ühe rahvuse käest teise rahvuse kätte. (M. Martna, stp: Ega mõisnikud ei olnud Saksa rahvas.) Mina räägin mõisnikkudest, kui Saksa rahvuse mitte väikesest osast.

Juhataja **K. Einbund**: Kõneleja, mina sain nii aru, et Teie krediitsetsi asja näitena tarvitasite. Kui Teie aga sellele ainele mõtlete pikemalt peatuma jääda, siis ei ole see päevakorras.

V. Hasselblatt (sks): Ma lõpetan kohe. Ma tõin selle ette, et näidata, et kohtuotsused on sellel alal niisuguse seisukoha võtnud, nagu rkl. Ast kaitses. Mina kui jurist olen arvamisel, et hoolekande mää-

ratakse äraolija asendamiseks, ja need küsimused sattusid esimest korda meie Riigikogusse arutamiseks 1923. aastal. Siis mina isiklikult asusin seisukohale, et kõigi nende ettevõtete suhtes, kelle varandus on mitmes riigis, tuleks ilmtingimata nende riikidega ühendusse astuda ja rahvusvaheliselt kindlaks teha, kuidas see vahekord tuleks lahendada. See oli 1923. aastal, ja mina olin sel ajal selle seaduse aruandja. Ja kahtlemata on tarvis Lätiga asja selgitada, enne kui rahvusvaheline leping teha, et teada oleks, kuidas nüüd see ühtlane aktsiaselts, kelle raudteed on meil... (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Arvan, et kõik need halbused oleksid jäänud tulemata, kui juba algusest rahvusvaheliselt nende aktsiate ja aktsiaseltside taga seisvate varanduste suhtes kokku oleks lepitud. Et seda tehtud ei ole, oleme sattunud juriidiliselt väga raskesse seisukorda. Ma juba ütlesin lugupeetud rkl. Ast'ile, et need küsimused on väga keerulised, ja et meil on vähe asjatundjaid rahvusvahelise eraõiguse alal. Kui pööraksime advokaadi poole nõu küsima — odava honorari eest vastust neile küsimustele ei saaks.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud härrad rahvasaadikud! Ma tsiteeriksin väljavõtte omal ajal, 1923. a., Vabariigi Valitsuse poolt esitatud Eesti-Vene rahulepingu põhjal valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiandmise seaduse seletuskirjast, mille valitsus sellele seadusele juurde lisanud, ja millele alla kirjutanud kaubandus-tööstusminister Vestel. Selles on öeldud: „Vabariigi Valitsus ei ole saanud ühtki nõudjate poolt ettetoodud põhjendust arvesse võtta, välja minnes sellest seisukohast, et Vene Nõukogude valitsus on rahulepingu järgi eelpooltähendatud paberid vabariigile üle andnud omanduseks, viimasel ei ole formaalselt mingit tegemist endiste omanikkudega, need võivad pöörata oma nõudmistega Vene Nõukogude valitsuse poole, kes selle eest vastutust kannab, et ta ise ka seadusepäraliselt omandanud on varandused, mis tema poolt rahvusvahelise lepingu järgi võõrale riigile omanduseks antud.“ See on selleaegse Vabariigi Valitsuse seisukoht. (K. Päts, põl: Valitsuse seisukoht see ei olnud!)

J. Teemant (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tihti oleme meie väga nobedad. (M. Martna, stp: Jah!) Ei anna enesele päeval ega öösel rahu, oleme 24 tundi vahet pidamata siin. Kui aga vaadata seda töövilja, mis viimasel istungjärgul ilmsiks tulnud, siis tõuseb kahtlus südames. (Hulga-

lised vahelhüüded keskelt.) Ehk kuulata natuke. Meie näeme, et oleme vastu võtnud ühel õhtul kaks seadust, mis teineteisele vastu käivad. (Paremalt poolt: Eelarvel)

Säärane nobedus ei ole meil esimest korda eile õhtul olnud, see on ka enne olnud. Ja selle nobeduse tõttu on seletatav, et meie seadused on tehniliselt halvasti redigeeritud.

Väga tihti, kui seadus komisjoni antakse, ja kui liige teatava ettepaneku poolt hääletab, ei ole tal enesel kõik see asi selge. Ta on ju lõppude-lõpuks sagedasti lihtkodanik, ja see seisukord on arusaadav ning selle üle ei tuleks imestada. Ainult imestada tuleb selle iseteadvuse üle, kus arvatakse, et igauks on seaduseandja ja -tundja. (A. Schulbach'i, tütar vahelhüües.) Härra Schulbach, ka Teil oleks vaja seda kõrva taha panna.

Kordan, et meie seaduseandlus on tehniliselt väga nõrk. Praegusel korral on jutt sellest, kuidas tõlgitseda seadust, mis ilmub Riigi Teatajas nr. 55/56 — 1920. Härra Päts tõi ette põhjendusi, mispärast tema arvamisel võib hooldajaid määrata ainult juriidilistele isikutele. See põhjendus on minu arvates õige. Meie tsiviilseaduste normide kogu ei tunne teist seisukohta. Kui 1920. a. — Riigi Teataja nr. 55/56 — teatav määrus välja anti Vene valitsuse poolt kinnitatud aktsiaseltside ja osahisuste valitsemise kohta, siis ei ole selles kuskil näha, et siin oleks tahetud asuda teistsugusele seisukohale kui see, mida pooldab meie kolmas köide, Balti eraseadus. Et see määrus meie kolmanda köitega kokkukõlas välja anti, näitab selle seaduse pealkiri: „Ajutine korraldus Vene valitsuse poolt kinnitatud aktsiaseltside ja osahisuste valitsemise kohta.“ Siin ei ole näha, et oleks tahetud mingisugustele erivarandustele, õiguseobjektile, hoolekanne määrata, ei, hoolekanne määratakse ka siin selt-sidele, õigusesubjektidele. Ja teistmoodi see olla ei võinudki. Iga seadust peab seletatama kokkukõlas üldiste normidega, kui ei ole seadusest enesest näha, et seaduseandja on tahtnud midagi erinevat luua. Härra Ast'i seisukohaga ei saa seepärast leppida, et ta ühe paragrahvi eraldab, ilma et üldist mõtet silmas peaks. Kui 1920. a. seaduse pealkiri selle ära ütleb, mis seaduseandja tahtis, siis ei saa kolmanda köite põhjal asuda säärasele seisukohale, mis meie õiguslikus ilmas Eestis tundmatu.

Kui 1925. a. hooldajaks oli selleaegne Riigivanem, siis asus Riigikogu oma enamuses seisukohale, et see lubatav ei ole, ning Riigivanem, kes soovis hooldajaks edasi jääda, astus Riigivanema kohalt tagasi. Ja seda seepärast, et Riigikogu enamuse seda nõudis. Nüüd on

aga sellesama küsimuse suhtes asunud üsna vastupidisele seisukohale, ja seda seepärast, et Riigivanema kohal on inimene, kes teisest rühmast ja teistsuguste poliitiliste vaadetega, kui tolleaegne Riigivanem. Nüüd on koalitsioon teistsugune. See aga ei tohiks aluseks olla seisukoha muutmisele. Selge oli härra Riigivanem Jaakson'i seisukoht. Ta leidis, et parem on hooldajaks edasi jääda ja astus selle tõttu Riigivanema kohalt tagasi. Arvan, et praegusel korral härra Riigivanem oleks pidanud sedasama tegema, aga seda ei sündinud. Riigikogu enamuse arvas, et seda tarvis ei ole. Mina mõtlen aga, et see on eksitus, sest kuidas saab ühes ja samas isikus ühelt poolt üles astuda praegune Riigivanem kui hooldaja ja teiselt poolt kui Riigivanem, kuna ometi riigi ja Böcker'i aktsiaseltsi huvid praegusel juhtumisel teineteise vastu käivad. Leian, et see on võimatu. Minul on suur lugupidamine praeguse härra Riigivanema kui inimese vastu. Aga vaadake, on asju, kus lugupeetud inimesed ka eksivad. Praegu ei saa just ühes isikus kaht seisukohta ühendada. Oleks jutt olnud ainult eravarandusest, siis oleks võinud teatava tahte juures ehk sellest kuidagiviisi üle saada, kuid siin on tegemist ka riigi omandusega. Kui mitu protsenti Böcker'i aktsiatest riigi päralt on, seda ei saa vist kindlasti praegu öelda, see on vaieldav, kuid kindel on, et riik siin teatava osa omanik on. Kui härra Ast tuleb ja ütleb, et meil on leping Venemaaga, meil on uus seadus vastu võetud nende aktsiate suhtes, siis ütlen ma, et need on keerulised juriidilised küsimused ja nende kohta võib õiglase seisukoha võtta kergemini siis, kui ise väljaspool huviringkonda seistakse.

Igatahes hoolekanne oleks Lätis pidanud samme astuma Böcker'i sealsete varanduste tagasisaamiseks. Siis oleksime näinud, kas see raskusi oleks sünnitanud, et neid varandusi kätte saada, mis sellel aktsiaseltsil seal on. Neid samme aga astunud ei ole. Kui tegelik elu oleks näidanud, et raskusi ees on, siis oleks võinud astuda samme isegi diplomaatilisel teel. Ma mõtlen, meie liitlasel, Läti riigil, oleks see kõik ükspuhas olnud. Kui ma ei eksi, olen kuulnud, et eraisikud on nüüd seal juba tekitanud uue aktsiaseltsi ja valdavad nii osa Böcker'i varandusest. Sellest seisukohast välja minnes on mulle aru saamata, kuidas Läti riigi huvid oleksid kannatanud, kui Böcker'i hoolekanne oleks eraisikute käest oma peremehe varandusi välja nõudnud. Pean ütleva, meie suurel naabril, Venel, peaks niisama ükspuhas olema, kas Läti Böcker'i hoolekande nõudmisega päri oleks olnud või mitte. Ei ole vist mingit

põhjast oletada, et sealpool selle vastu ollakse, kui Böcker oma varandusi nõuaks. Kui see oleks selgunud, et Venemaa selle vastu on, siis oleks teine asi. Reaalne elu oleks seda pidanud näitama, mis mõju Böcker'i hoolekande nõudmisel oleks olnud. Siin oleks pidanud samme astutama, aga neid ei ole astunud. On ju raske igakord teada, mis olemas, aga vaadake, praegu oli ju aeg selleks, et neid küsimusi lahendada ja selgitada.

Nende päevade sees kuulsin, et üks koosolek oli tarvis pidada, aga et selleks jäädi hiljaks, see koosolek jäi pidamata. Võiks küll nõuda, et hooldajad rohkem teotseksid, siis ei oleks järeldused säärased nagu praegu.

Tegelikus elus näete teie juhte, võtame näiteks pärandusetombu asjad, kus varandus, mis inimesel järele jäi ta surma puhul, on välismaal, kus hooldaja hoolitseb selle eest, et teatavad sammud astutaks varanduse kaitseks, see võetakse siis hoolekande alla selle või teisel näol. Minu arusaamise järgi olid praegusel korral teatavad Böcker'i varandused Lätis. Muidugi ei pruukinud hooldajad ise kohapeal olla, nende asemel oleksid teised kui volinikud toimida võinud, tarvis aga oleks olnud, et need varandused hoolekande valdamisele oleksid läinud. Kui see asi ilma hõõrumiseta ei oleks läinud, oleks meie riigivõim, nagu ütlesin, Läti riigivõimuga vahekorra astuma pidanud. Nüüd aga kuuleme, et kaks suurt vabrikut on läinud, kuna ometi teame, et suur osa aktsiaid on Eesti riigi omad. On tunne, et meie siin kannatame. Sündida on see aga võinud seetõttu, et Riigivanem on ühtlasi hooldaja, kes ise küll arvab, et ta hooldamisest ajutiselt on vabastatud. See seisukord takistab asjaajamist väga palju, lihtsalt juba seepärast, et iga hooldaja teotseb vaestelastekohtu kontrolli all, aga öelge, minu härrad, missugune kontroll on isiku üle võimalik, kui see Eestis kõige kõrgemat võimu teostab. Säärane seisukord on loomuvastane, ja selle järeldusel on tekkinud ka mittesoovitavad nähtused. See hooldamine oleks võinud parem küll ära jääda, ja midagi ei oleks katki olnud, kui säärased vahekorrad oleksid õigel ajal lõpetatud. Niisama arvan ma, et härra Ast'i äge kaitsmine ja ägedad vastuvaidlused härra Pätsile oleksid väga hästi ära jääda võinud, sest õnnetuseks või õnneks on õiguseteaduses palju küsimusi, mille üle vaielda võib, kuid ma arvan, et lugupeetud härra Ast võtab enesele säärase ülesande, mis nähtavasti temale üle jõu on. Igasse asjasse, millest kõnelema, peab suutma tungida. Inimene võib ju tark olla, peale selle veel hea kodanik ja energiline isik, aga igas asjas tal

teadmisi ometi olla ei või. Kui siis igas küsimuses astutakse üles ja iga asja kaitstakse, kui õiguseteadusele, mis ometi riikliku ja seltskondliku elu alus, vaadatakse nii ülevalt alla, kui mõnes küsimuses päri ei olda nende vaadetega, mis ta õigeks peab, siis arvan mina, et see on haiglane julgus. Täna koju minnes, seal voodis pikali olles ja järele mõeldes, mis ta täna teinud, tuleb ta küll ise ka sellele otsusele. (M. Martna, stp: Tehke Teie ka seda.) Mina teen seda ja revideerin ennast igapäev. (M. Martna, stp: See on siis väga hea.) Katsun elust aru saada. (M. Martna, stp: Tagajärjed seda just ei tunnista.) Noh, härra Martna, Teie ei ole selle üle otsustaja.

K. Ast (stp): Mis minule jõukohane on või mitte, vast lugupeetud härra Teemant lubaks otsustada minule endale selle üle. Härrad Riigikogu liikmed aga nägid vist, et mina oma viimset jõudu veel siia kõnetoolile ei jätnud, aga härra Teemant vist küll. Mul jäi kahjuks vähemalt niisugune mulje, et tema oma viimse raskusega kõnetoolil lasus ja nüüd lõplikult ennast tühendanud siit lahkus. Nii et tema jõupingutus näis küll suurem olema kui minu oma. (K. Kornel, rhv: Ei ole viisakas enneaegu teise inimese lõppu oodata.) Mis lõppu? Teie, härra Kornel, kipute küll väga imelikke järeldusi tegema, kui lõpust kõnelete. Aga härra Teemant kõneles, et mina võtan endale ülejõukäivaid kohustusi, aga ülejõuline on ka see, mille võttis põllumeeste kogude rühm erakorralise teadaandena üles, ja väga raske on härra Teemandil seda siit kaitsta, mitte kergem igatahes, kui minul sellele vastuseletusi anda. Aga lugu on nüüd selles, et meie neist mitmetest kõnedest lõpuks niivõrt targemaks oleme saanud, et see küsimus on väga keeruline küsimus ja et siin võib õige mitmeid seisukohti olla. Kui ma kõnetooli ilmusin, siis ütlesin, et ma katsun ainult oma kaine mõistuse varal seda küsimust vaadelda ja seda küsimust ka sellelt seisukohalt hinnata. Pärast kuulsin härra Hasselblatt'i suust, et meie seaduseandlus ja meie kohtud on olnud sellel seisukohal, millel minagi olen olnud, aga et seaduseandja tahe ja kohutute seisukohavõtmine on tingitud mitte juuriidilistest motiividest, vaid on tingitud teistest motiividest; rahvuslikkudest ja Jumal teab millest.

Aga eks ole lugu nii, et elu ei koosne kirjatahtedest, ja ta on läinud ka siin, Böcker'i tehaste küsimuses, oma loomulikku rada, ja seepärast ei saa mõne juristiga koos hüüda: „Vivat justitia, periat mundus!“

Meie Riigikogu oma seaduseandluses on sammunud neid radu, mis olid elulised ja tarvilikud meie rahva arengule ja riiklikule iseseisvusele.

Ma saan aru, et härradel põllumeeste kogude rühma liikmetel — haarates kinni kõigist võimalustest ja tundes kibedust selle üle, et nende esimene erakorraline teadaanne ei viinud valitsust kriisile — suur tahe on ikka härra Riigivanema pihta nooli sihtida, sidudes neis Riigivanemat hooldaja küsimusega. Nemad oma erakorralises teadaandes nimetavad ikka mitte Vabariigi Valitsus, vaid Riigivanem ja hooldaja, alla kriipsutades just Riigivanemat ja hooldajat, sellega ehk alla kriipsutada püüdes, nagu oleks käesolevas küsimuses sellel mingisugune tähtsus. Aga vaadake, austatud härrad, teie võite seletada niipalju kui soovite, et Riigivanem on hooldaja, aga teie näete, et teie ei leia endale kuigipalju pool-dajaid selles asjas. Teie panite vahest tähele tänastes lehtedes Tallinna vaestelastekohtu esimehe seletust. Ma loen sellest osa ette: „Mis puutub eriti Böcker'i tehase asjasse, siis ei ole tähendatud varandus juriidiliselt veel riigi oma, kuna ta selleks võib saada alles tulevikus keeruliste kombinatsioonide järele. Seega puudub ka juriidiline alus Böcker'i tehase varanduste ja riigi varanduste indifitseerimiseks. Hooldajate isikliku koosseisu kohta olgu tähendatud, et vaestelastekohtu arvamise ja arusaamise järgi härra Riigivanem A. Rei praegu hooldaja ei ole, ja jääb see arvamine, vaatamata kõigile vastupidistele arutlustele, püsima senikaua, kui ta pole ümber lükatud kõrgema kohtuinstantsi poolt. Tallinna vaestelastekohtu esimees J. Reinthal. Sekretär A. Allikas.“ (J. Teemant, põl: Härra Ast, Teie teate väga hästi, kuidas see asi on.) Vaadake, Teile on see nii poliitiliselt kuidagiviisi külge kasvanud ja suupäraseks saanud, Riigivanemat nimetades nimetada teda ühtlasi ka hooldajaks. Tegelikult ta ei ole hooldaja, ja teie katse ja püüdmine on asjatu. Ükskord ometi lugupeetud härra Teemant võib jälle Riigivanem olla, ja kas peaksime meie siis teda kui Riigivanemat samuti tituleerima, — Riigivanem ja Aakri mõisa ning härra Roland'i volinik, — kas peaksime meie seda tegema? Teie loogika järgi on niisugune meie poolt esinemine õigustatud. Praegu ei ole Teie volinik, aga kirjutasite alla, kuid enne, kui Teie Riigivanemaks läksite, olite otsekohene volinik, vahepeal olite aga selle asja likvideerinud. Kui Teie uuesti Riigivanemaks tulite, siis ei olnud Teie volinik. Aga kui käia sama teed ja sama loogika järgi, millist käib põllumeeste kogude rühm, siis oleks meil täielik

õigus ja võimalus ikka nimetada: Riigivanem, Roland'i volinik ja Aakri mõisa asjaajaja. Aga meie seda tegema ei hakkaks. Ma tahan seepärast öelda, et asjata, austatud härrad, teie oma puhtparteilistes huvides ja suures kriisitahtes käite ümber Eesti vabariigi esimese kodanikuga ja riigipeaga nii halvaks-panevalt ja mõnitavalt. Härra Riigivanema isikule ei hakka midagi külge, aga Riigivanema instantsile võib väga palju külge hakata, mis meie riikluse aluseid aitab õõnestada ja mis meie riigi prestiihi alla kisub. (J. Hünerson, põl: See hooldamine õõnestab riikluse aluseid!) Kui meie riigi vastu rohkem lugupidamist ja autunnet oleks, siis ei tuldaks niisuguste erakorraliste teadaannetega nagu nüüd, ja siis ei raisataks Riigikogu kallist aega enne töö lõppu, viimastel töötundidel, niisuguste läbirääkimistega, mis õieti mingisuguseid tulemusi ei anna, küll aga takistavad seda tööd, mis meil praegu ees seisab.

Teie ütlete, et see küsimus on raske juriidiline küsimus. Noh, kas see nüüd selgemaks on saanud? (R. Vreeman, põl: Selgeks on saanud, et kaks vabrikut on kaduma läinud.) Ei ole selgemaks saanud, aga hulk aega on sellele kaotatud. Kas raskete juriidiliste küsimuste arutamiseks on Riigikogu? Mina mõtlen, et seal, kus küsimused tõesti keerulised, seal peaks mõned teist teed otsitama, ja meie näeme, et härra kaubandus-tööstusminister on selles küsimuses teist teed otsinud, ta on võtnud need juristid, keda praegu kõige paremateks võime pidada nende küsimuste suhtes, ja lasknud neil oma seisukohad anda. Nende juristide hulgas on ka rahvusvahelise õiguse professor Piip, tema seisukoht on see, millega esines kaubandus-tööstusminister. Teiste juristide seisukoht on ka see. Võibolla härra Hasselblatt'i seisukohast lähevad nende seisukohad selles küsimuses lahku, härra Hasselblatt ütleb, et võibolla meil ei olegi nii häid juriste, kes võiksid selles küsimuses lõppseisukoha anda. Aga ajame läbi ka nende juristidega. Ka meie kohtuminister on samas arvamises, ja see ütleb juba natuke rohkem, kui see „jurisprudentsia“ jutumärkides, mida meie võime leida põllumeeste kogude erakorralisest teadaandest.

Mina teatan, et esitan lihttuleminekuvormeli, kui siit kõnetoolilt maha olen astunud, ja Riigikogu teeks väga mõistlikult, kui ta lõpetaks läbirääkimised ja läheks töö juurde üle, muidu jääb meist väga halb mulje.

J. Holberg (põl): (Vahelhüüe pahe-malt poolt: Nüüd saab asi klaariks!)

Siin püüti tõendada, ja ka lugupeetud kohtuminister võttis tõeks, nagu oleks meil valitsenud seisukoht, et need aktsiad on riigi omandus, ja et meil oleks valitsenud juristide enamuses vaade, et need aktsiad, mis Vene rahulepinguga oleme saanud, Eesti riigi omandus on. Pean tähendama, et see tegelikult nii ei ole. Seadust, millega anti võimalus neid aktsiaid välja anda nende omanikkudele, seda seadust hakati arutama 1923. aastal, ja nagu ma mäletan, olid seal koos juristid härrad Strandman, Jaakson, Hasselblatt ja meie rühmast härra Päts. Kõik juristid asusid ühel meelel, peale sotsialistide, seisukohal, et need aktsiad on antud meile hoiule, need on deponeeritud meile, riik ei või neile vaadata kui täiesti omadele. Ainult ühe rühma juristid, härra Jõeäär ja teised, püüdsid teha selgeks, et see on täielik riigi omandus, ja et riik peab nendega ümber käima kui oma aktsiatega. Täna on teine seisukoht. Siis päriti aru, miks ei lähe need aktsiad Aseri, Kunda, Tartu panga... (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Riik läks Aserisse.) Ma ütlen, siis püüti täiesti vastupidisel seisukohal olla. Siis toodi veel ette, et kui meie asuksime sellele seisukohale ja tunnustaksime varandused, mis venelased pankades natsionaliseerimisega endile võtsid, Eesti riigi omanduseks, (Vahelhüüded pahemalt poolt.) siis peaksime ka asuma seisukohale, et need maad, mis asuvad Eesti vabariigi praegustes piirides, ja mis enamlased omalajal natsionaliseerisid, on ka Eesti riigi omad, ja et Eesti riik on nende omanik. Just analoogiline olukord on nende aktsiatega. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Kust Teie teate, et need aktsiad natsionaliseeriti, et need Vene riigi omad ei ole?) Ma toon ette ühe teise loo. Kellelgi Eesti riigi kodanikul oli Riia pangas Tartu panga aktsiaid. Enamlased natsionaliseerisid need omalajal Riias, ja sealt rändasid aktsiad meie juurde. Kui riigikassa esindaja panga peakoosolekule läks, siis leidsid nad vis à vis teineteist. Nii et sellest ei või juttu olla, et meie ei teadnud, kas need on Vene riigi omad või mitte. Ja seda seisukohta arvesse võttes asus enamus seisukohale, et need aktsiad ei ole meie riigi omad olnud.

M. Martinson (põl): Ega mina Kast-
rozza jurisprudentsi küll ei hakka kellelegi õpetama, nagu vend Vahindra seda tegi. Mina jurist ei ole ja juriidilistest küsimustest siin rääkima ei hakka.

Esitades ülemineku-vormeli, tahtsin paar märkust teha sotsialistide esinemise puhul. Härra Ast kujutas siin sotsialiste ette, kui

ingleid maa peal, et kuidas teie, kurjad inimesed, tulete ja teete meile palju südamevalu, teete Böcker'i hooldajad rahavõtjaks, räägite, et nad 7,5 miljonit hooldamise eest tasu saanud ning tahavad veelgi saada, ja on 2 suurt vabrikut lasknud Eesti riigi käest ära minna. Vaadake, see on suur ülekohus, mis sotsialistidele ja praegusele vaiitsusele tehtud. Loomulik siis, et sotsialistid seisukohale tulevad ja ütlevad, et Böcker'i tehastest rääkimine on ajaraiskamine. Riigivanem aga ise, kui hooldaja, on pidanud suu vett täis võtma, vähemalt ei ole tema tulnud esiletoodud väiteid ümber lükkama, et ta hooldamise eest tasu ei saa ega saanud ei ole. Need väited on ümber lükkamata jäänud, ja sellega on tunnistatud, et need tõele vastavad. Rahvale jääb aga kindlasti säärane tunne ja teadmine, kuna siin seisukohad lahku läinud ühelt ja teiselt poolt juristide ja mittejuristide vahel, et rahvas teeb siit omad järeldused, et hooldajad ei ole selles küsimuses midagi teinud, ei ole katsunud asja selgitada, vaid on rahulikult istunud vabrikuid hooldades, ega pole püüdnudki asja lahendada. Kui seda tehtud oleks, siis oleksime sellest ka meie kuulnud, siis oleks täna niisuguseid andmeid ette toodud. Et seda aga ei ole tehtud, siis ei saa ka öelda, kellel õigus. Et hooldajail ja valitsusel tingimata õigus peaks olema, see seisukoht ei pea paika, rahvas ei saa sellest nii aru, ei või ka nii aru saada. (Vahelhüüe.) Meie oleme kuulnud küll, kuidas härrad sotsialistid tüli tõstavad viiesendilise või sendilise asja pärast. Oleme näinud, kuidas ka väikesemate asjadega Riigikogusse tullakse. Kui on aga tegemist miljoniliste summadega, mis nende oma meeste käsitlemisel, siis laveeritakse siia ja sinna, et aga saaks riiki ja rahvast valitseda ja selle kõrval ka hooldamise eest summasid. Seepärast ei saa siin teisele seisukohale asuda, kui peame vastu võtma ülemineku-vormeli:

„Riigikogu, ära kuulates läbirääkimisi põllumeeste kogude Riigikogu rühma erakorralise teadaande puhul a/s. Böcker'i tehaste hooldamise asjus, tunnistab valitsuse seletuse mitterahuloldavaks ja leiab, et valitsus ei ole tarvilikke samme astunud nende a/s. Böcker'i varanduste tagasisaamiseks, mis väljaspool Eestit asuvad.“

K. Ast (stp): (Vahelhüüe paremalt poolt: Elav „Rahva Sõna“.) Härra Martinson demonstreeris veel seda lopsakat ja ilusat stiili, millega nad kahtlustavad riigivalitsust, Riigivanemat. See on üks väga omapärane lopsakas viis. (M. Martinson, põl:

Teie Riigivanem teab, et madal kultuur valitseb, ja seda näitate välja.) Härra Hasselblatt nimetas oma kõnes, et mõeldav oleks olnud, kui Eesti oleks mingisugusesse kontakti katsunud astuda Lätiga nende endiste Böcker'i seltsi varanduste suhtes, mis jäänud Läti vabariigi pinnale, ja et seda oleks tehtud vastava rahvusvahelise lepingu põhjal Eesti ja Läti vahel. Pärast sõna võttes nimetas ka härra Teemant seda asjaolu, et seal oleksid võinud meie diplomaadid mõningaid samme astuda. Aga ma küsiksin neilt härradelt, mispärast on nad selle võimaluse üles leidnud alles nüüd? Et härra Hasselblatt sellele praegu tähelepanu juhtis, seal ei ole midagi imestada, aga et härra Teemant sama teeb, see paneb lausa imestama. Härra Teemant on olnud Eesti riigis kolm korda Riigivanemaks, ja ka härra Päts mitu korda. Küsimus on juba 10 aastat vana, ja siis oleksid võinud need härrad aega leida ja diplomaatilisel teel need sammud astuda, mida ehk Eesti valitsus Läti valitsusega astuda oleks võinud. Kui nemad ei teinud seda pikkade aastate jooksul, siis näitab see seda, et ei olnud mõtet niisugust sammu astuda ja katset selleks teha.

Mina ei võtnud aga sõna sel puhul, vaid võtsin sõna härra Martinson'i viimase esinemise puhul, mis puudutab hooldajate tasusaamist hooldamise eest. Nähtavasti põllumeeste kogude meestel on see tasuküsimus kõige rohkem südamel, nemad hindavad ainult tasumise seisukohalt igat asja.

Kuidas selle tasuga tõelikult lugu on, ka selle kohta on vaestelastekohus tarvilikuks pidanud oma seletuse anda, kuigi ta sugugi seda tegema sunnitud ei ole. Vaestelastekohtu seletuses leiame järgmist: „Tehaste varanduste hooldamise eest ei ole Tallinna vaestelastekohus veel kellelegi tasu määranud ega seega ka hooldajaid „rohkesti kullaga üle külvanud“. Kui seni mõne tehase hooldamisel on hooldajaile tasu määratud, siis on see sündinud endise hoolekandekohtu kaudu. Edasi on teada, et kõik hooldajate tasumäärased lähevad veel rahukogu kinnitamisele, missuguse asjaolu juures on kindel seaduslik kontroll juba olemas, et hooldatavate varandustega käiakse ümber heaperemeheliku hoolega, selle eest on vaestelastekohus oma koosseisus nii isiklikult kui ka varanduslikult vastutav. Seaduse järgi hooldajate tasu ei või tõusta üle 4% varanduse väärtusest, see on piir, millest üle minna ei või. Kuid vaestelastekohtul on õigus määrata vähem tasu, arvestades hooldajate tõelisi tööd ja vaeva ja hooldamise kestust. Seepärast on ekslik arvamine, et hooldajad saavad igal juhul tasu 4% varanduse väärtusest. See on valearvamine.

Meie teame, et härradele põllumeeste kogude tegelastele on alati paistnud silma need kohad, mis seotud palgasaamisega ja muude tulukuse võimalustega. Seepärast on huvitanud ka neid see võimalik tasu, mida võidakse anda Böcker'i tehaste hooldajaile. Kuid liigses ahnuses on see tasu suuremana arvestatud, kui see tegelikult on. Nad on kuskilt leidnud seaduse, mis kõneleb, et kuni 4% võidakse hooldamise eest tasu anda, ja arvavad kohe, et see tasu tulebki, ning rehkendavad välja, et see võib Böcker'i tehaste suhtes ulatuda kümnetesse miljonitesse. Aga meie teame, paraku, praktikast, et tasu määratakse hooldajaile vaeva ja ajapikkuse järgi. Seda ei anta sõbramehe poolest ega lakke vaadates, vaid kõiki asjaolusid arvesse võttes. Ei ole sagedasti tasu antud 4% suuruses, vaid selle järgi, kuidas õiglane on. Kui varanduseobjekt on väike, siis määratakse kuni 4%, kui aga suurem, siis ei saa 4% arvesse tulla, vaid võib määrata hoopis teise protsendi, mis vastab tõelisele nähtud vaevale. Seepärast on arvamine suurest tasust ekslik. See kõik on ette võetud selleks, et inetut demagoogiat teha. Kuid, härrad põllumeeste kogude liikmed, Teie olete oma valijaist valearvamisel, kui mõtlete, et niisuguse madala demagoogiaga võite võita poolehoidu. Kui tõesti sedavõrt madal demagoogia meie riigis tagajärgi annab, siis oleks meie riiklik olukord kurb. Mina ei ole niisugune pessimist Eesti riigi suhtes, et kõlbab Eesti riiki austada ainult varanduse tulutoovuse suhtes, vaid mina leian Eesti riigil ka muid väärtusi. Seepärast peame muu seas Riigivanemast ja teistest riiklikkudest institutsioonidest lugu, kui meie ka ise seisame vastasrinnas. Teie aga arvate, et kui teie valitsemise eesotsas ei seisa, siis ei ole Eesti riiki ega tema institutsioone tarvis, siis võib loopida pori. Teie tahteavaldus on niisugune, et selle üle punastama ja kahvatama pean.

O. Pukk (põl) (fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Ast tähendas siin, et Riigivanem härra Rei hooldaja ei ole. Härra Rei on aga oma kirjas hoolekandekohtule ise kurtnud, et tema sellest hoolekandeametist kuidagi lahti ei saa. Sellega on tema ise juba tõendanud, et ta hooldaja on.

Peale selle on siin kurdetud, nagu oleks hooldamistasu väga väike. See paneb mind väga imestama. Aga kui tasu hooldajaile liiga väike näis, oleksid nad seda suurendada saanud, rohkem muret tundes Lätis asuva 2 vabriku pärast. Siin seletati algusest, et aktsiad olevat Eesti riigi omad. Kui juriidiliselt need küsimused nii selged olid, mis

seal siis veel hooldada oli, ja miks leiti siis võimalikuks hooldamistasu 2¹/₂ miljoni sendi suuruses välja võtta.

Rahaminister A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma pean tarvilikuks teha ainult mõned märkused. Rkl. härra Martinson seletas, et valitsus ei ole püüdnud Böcker'i tehaste aktsiate tarvitamise küsimust selgitada. Kinnitan siinkohal veel kord, et Eesti vabariigi ajaloos on praegune valitsus esimene, kes küsimust kaalunud, kas on võimalik Vene riigilt saadud aktsiaid kasutada väljaspool Eesti riigi piire asuvate ettevõtete suhtes. Selleks on minu korraldusel peetud juristide nõupidamisi. Viimane nõupidamine oli 18. märtsil, millest võtsid osa välisministeeriumist härra Schmidt, kohtuministeeriumist härra Selter, rahaministeeriumist härrad Paabo ja Matto, ning peale selle professor Piip, keda palusin avaldada pikevalt oma arvamist, mida ka viimane tegi. Arutades küsimust, kas on Eesti riigil õigus võtta osa Lätis kokkukutsutavast a/s. Böcker'i peakoosolekust, jõudsid juristid üksmeelsele otsusele, et seda õigust Eestil ei ole, sest rahuleping näeb ette, et Eesti riigi õigused Venelt saadud aktsiate suhtes ei või ulatuda väljaspoole Eesti riigi piire. Peale selle on Vabariigi Valitsus ise küsimust põhjalikult kaalunud ja tulnud otsusele, et valitsus on seotud rahulepingu lisalepinguga kui seadusega.

Edasi tähendas rkl. Martinson, nagu oleks valitsuse huvides, et hooldamine edasi kestaks, nagu oleks keegi valitsuses eriti sellest huvitatud, et hooldamine ei lõpeks nii Böcker'is kui mujal. Ma pean tarvilikuks meelde tuletada, et Vabariigi Valitsuse poolt on esitatud Riigikogule kaks seaduseelnõu, milliste ülesanne on Vene ajast mahajäänud varanduste hooldamist kiires korras lõpetada Eestis. (J. Hünerson, põl: Aga teistes riikides?) Härra Hünerson, kui Teie soovite esitada niisuguse seaduseelnõu, mis hooldamise lõpetaks ka teistes riikides, siis on teil võimalik seda teha. Mina sellist seadust küll ei esita. Härra Teemant püüdis oma kõnes seletada, et viimasel ajal nagu olevat raskusi valitsuses, Böcker'i asju õieti lahendada, nagu oleksid mingisugused kollisioonid, ja nagu ei peetaks silmas riigi huve. Ma pean tarvilikuks teatada kui valitsuse liige, et praeguses valitsuses ei ole ühtki Böcker'i tehastesse puutuvat küsimust otsustamisel olnud, seega ei saa ka juttu olla mingisugustest kollisioonidest j.n.e. Kui Riigivanem kõnealolevate seaduste esitamisega nõus oli, siis oli ta seega ka nõus, et tema kui hooldaja tegevus peaks lõppema. (J. Teemant, põl: Kas aruannet nõutakse?) Seaduseelnõud

ei käsitle aruannet, vaid teisi küsimusi, nimelt kuidas hooldamist kõige kiiremas korras lõpetada.

Mitmed kõnelejad põllumeeste kogude rühmast tähendasid, et oleks tarvis olnud hooldamisele võtta ka Läti piirides olevaid a/s. Böcker'i varandusi, nimelt põhjusel, et hooldajad on varanduste subjekti hooldajad, ja nad ei ole oma tegevuses piiratud Eesti riigi piiridega. Seda seisukohta võib ju teataval määral juriidiliselt põhjendada, kuid sellega ei saa siia kõnetooli tulla ja etteheidet teha senistele hooldajatele, kes kinni pidanud Eesti riigis maksvaist seadustest, kohtupraktisest, ja kelle tegevust ei ole seni halvaks tunnustatud kaubandus-tööstusministeeriumi poolt, millist ministeeriumi on juhtinud ka põllumeeste kogude tegelased.

Mis puutub Vene riigilt saadud aktsiatesse, siis on siin küsimust käsitletud, kas nad on riigi omandus või mitte. Sel küsimusel on praegu enam-vähem teoreetiline tähtsus. Lubatagu mulle oma arvamist avaldada kui inimesele, kes rahulepingu tegemisest eksperdina osa võttis. Kõigile, kes rahulepingu tegemise juures olid, jäi mulje, et Vene riik annab need aktsiad Eesti riigi omanduseks. Sellele seisukohale on asunud ka suurem osa Eesti Vabariigi Valitsustest. Sellelt seisukohalt oli kirjutatud ka seletuskiri, milline juurde lisatud 1. märtsi seaduseelnõule. Mina võin veel härra Ast'i analüüsile, mille tema tegi mittejuristina, kuid üsna õieti, juurde lisada Vene rahudelegatsiooni liikme Gukovsky seletuse, mis on stenografeeritud ja mis käsitleb kõnealolevate aktsiate küsimust; härra Gukovsky sõnad on järgmised: „То, что было хозяйственное предприятие у вас, мы оставляем за вами и мы окажем вам содействие, чтобы вы и юридически стали собственниками.“ Teiste sõnadega: „Meie anname teile aktsiad üle selleks, et teie võiksite kui omanikud teotseda.“ (A. Anderkopp, tõer: Seda ei ole venekeelses tekstis.) Olge head, see on osa protokollist. (A. Anderkopp, tõer: Seda sõna „aktsiad“ ei ole.) Minu poolt loetud osa protokollist on osa seletusest aktsiate üleandmise asjas. Mina ei hakka seda hindama moraali seisukohalt, kas natsionaliseeritud aktsiaid on kohane endale võtta. Mina konstateerin ainult, et kõnealolevad aktsiad on Eestile antud omanduseks. (K. Päts, põl: Aga kuidas saab aktsiatega omanikuks?)

Mis puutub küsimusse, kas on meile Läti suhtes siduv Vene rahulepingus ülesseatud tingimus, siis arvan mina, et seda tingimust ei saa nii seletada, nagu härra Päts seda püüdis teha, nimelt, et sõnade all „vne predelov

Estonij“ tuleb mõista ainult Venemaad. Rahu-delegatsiooni liikmed olid küllalt vilunud selleks, küllalt head juristid, et mitte jätta seda redaktsiooni „vne predelov Estonij“, kui oleks võimalik olnud välja kaubelda venelaste käest redaktsiooni „v Rossij“. Rahu-delegatsioonist võtsid osa härrad Poska ja Piip. Et need härrad oleksid läbi lasknud säärase puuduliku redaktsiooni, nagu härra Päts arvab, see on täiesti alusetu oletus. Kõneall-olev punkt on teadlikult redigeeritud.

Härra Päts puudutas üht uut küsimust, nimelt, kas Eesti ei võiks esineda pretensiooniga Lätis asuvate ettevõtete varanduste suhtes, milliste kohta ta oma aktsionäriõigusi ei saa tarvitada.

Selle kohta ma ei ole vastanud eitavalt. Peremees võib läbirääkimistesse astuda. (K. Päts, põl: Aga peremehe asetäitja kui hooldaja?) Hooldajail ei ole aktsiaid.

Mis puutub küsimusse, kas on üldse õige säärane olukord, et Lätis määratud a/s. Böcker'i hooldajad hooldavad ainult Lätis olevaid varandusi ja Eesti omad — Eestis olevaid varandusi, siis võibolla ei ole see õige, võibolla oleks tulnud sõlmida konventsioon, nagu härra Hasselblatt tähendas. Kuid seda konventsiooni ei ole sõlmitud, meie peame seda arvestama kui tõsiasja.

Ülekohtune oleks selles süüdistada hooldajaid, kes teotsenud Eestis maksvate seaduste ja kohtupraktise alusel, kelle tegevuse kohus õigeks tunnustanud.

K. Päts (põl): Lugupeetud eelkõneleja näitas siin üht protokollit, milles seisis, et need majanduslikud ettevõtted, mis meil Eestis, jäetakse rahulepingu põhjal meile, ja Vene, see on lepingut tegev pool, „okashet vsjakoe sodeistvie“, et neid võiks omandada. Selle kohta ei ole aga härral eelkõnelejal õigust, kui ta sellest tekstist tahtis välja lugeda, et see käib ka aktsiate kohta. See käib vaid „hosjaist-vennoie predpriyatje“te“ kohta.

Muidugi oleks veel palju üksikute arusaamiste kohta öelda, aga mina olen sellele veendumisele tulnud, et ega suurel koosolekul juriidilisi küsimusi lõplikult otsustada ei saa. (M. Martna, stp: Oleksite Teie ometi härra Martinson'ile seda öelnud.) Vaadake, mul on sõnaõigus ainult enda eest. Mina räägin ainult üht, et need on tõepoolest tähtsad küsimused meie riigi elus, ja kui meie tahame aktsiaseltside varandust lõplikult likvideerida, siis meie Läti vabrikust mööda ei saa seepärast, et need inimesed oma aktsiatega tulevad meie juurde. Meie ei saa aga neile kahesuguseid õigusi anda, ja seepärast tuleb see küsimus nii või teisiti valitsuses lahendada.

Ükskord, kui aktsiaseltside lõpetamine tuleb, olgu see missuguse valitsuse ajal tahes, tuleb lõppvahekord Lätiga lõpetada. (Rahaja kaubandus-tööstusminister A. Oinas: Peremees viib läbi.) Peremees on see, kes on hooldaja.

J. Holberg (põl): Härra Ast luges siin ette ühe kirjatüki ajalehest tasuküsimuse üle. Ma tahaksin lühidalt selgitada, kuidas on tasuküsimus meil maksva seaduse järgi Böcker'i tehase objekti suhtes. Meil selle objekti kohta on maksmas Eestimaa linnaõiguse § 425, mis käsitleb teist niisugust analoogilist instituuti, see tähendab, § 425 ütleb, et eestkostja ei või loota mingisugusele tasule ega tasu nõuda. Aga mis puutub paragrahvi, mis meie käesolevas küsimuses võime tarvitada, see on § 496, seal ütleb seadus nii: „По земским и городским правам, попечители за труды по управлению получают из имущества находящегося под их попечительством лица, должное вознаграждение, количество которого определяется, в каждом данном случае, подлежащим сиротским судом, соразмерно с их трудами и с состоящим в их управлении имуществом; но вознаграждение сие ни в каком случае не должно превышать пяти процентов с чистого годового дохода. Взамен сего попечителям может быть предоставляемо единовременно с ценности всего имущества: в Курляндии — два процента, а в Эстляндии — до четырех процентов.“ See tähendab, esiteks 5% piiratud sissetulekust, või teiseks ... (Vahelhüüe keskelt: Mitte üle, alla küll.) Üle 5% ei või nõuda. Praegused hooldajad on aga välja võtnud tasu iga aasta 9.000 krooni. Järelikult kui meie käime selle § 496. järgi ja võtame tasu mitte üle 5%, kõige kõrgema normi, siis peaks olema Böcker'i tehaste sissetulek 180 tuhat krooni ehk sentides 18 miljonit. Aga meie teame, et Böcker'i tehaste sissetulek üldse on 14 miljonit, ja et hooldajad, et kuidagiviisi seda tasu kätte saada, on pidanud varandust likvideerima. Mis meie siit võime järeldada? Meie võime järeldada seda, et hooldajad on siinamaani seadusevastaselt võtnud rohkem kui 5% varanduse sissetulekust. (K. Ast, stp: Seal ei saa sissetulekuid olla, sest ta ei tööta.)

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Siin on arutusel olnud peaaesjalikult just hooldajate küsimus, hooldajate tegevus Böcker'i tehaste varandusetombu suhtes. See võib poliitiliselt praegu väga huvitav olla. Kuid minu arust on siin praegusel korral kõige tähtsam ikka küsimus, kas Böcker'i tehaste

vabrikuis peituv varandus on ainus, mis vabariigile võiks kuuluda nende aktsiate põhjal, mis on vabariik omandanud Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiandmise seaduse põhjal. Kui selgub, et selle seaduse põhjal, mis teatavasti vastu võetud 1. märtsil 1928 ja avaldatud 13. märtsil 1928, nii siis jösse astunud umbes aasta eest, omandatud aktsiad Vabariigi Valitsusele annavad võimaluse oma õigusi maksmata panna ka väljaspool vabariigi piire, siis on see riigile olulise huviga. Kui täna aga tahetakse nüüd ülemineku-vormeli teel see küsimus likvideerida, kui tahetakse selles küsimuses kindel seisukoht võtta, mis võib eitav olla, — ma ei tea, kuidas Riigikogu enamus otsutab — siis on minu arust see küsimus veel sääraseks otsustamiseks liiga vähe selgitatud. Ei saa riigi huve sedaviisi käest anda. Kui rahaminister on korraldanud mingisuguse nõupidamise, ja seal on juristid teatavale seisukohale asunud, siis võib see õige seisukoht olla. Kuid minule tundub, et säärase nõupidamise otsuse peale säärast seisukohta, mis meil tuleb võtta, rajada ei saa. Siin peab veel põhjalikumalt seda küsimust kaaluma, enne kui Riigikogu tahab siin seisukoha avaldada.

Seepärast arvan mina, et enne kui Riigikogu siin oma lõppseisukohale asub, peab tema oma organeid selleks kasutama, et aidata seda küsimust oluliselt, see on sisuliselt täiesti selgitada. (Riigivanem A. Rei vahelhüüe.) Härra Riigivanem, Teile ei teeks kahju, kui majandusenõukogu asja lähemalt tunneksite! Teate, see on tähtis organ! Sel puhul aga arvan mina, et siin on tegemist juriidiliste küsimustega. Ja selle jaoks on Riigikogul olemas oma autoriteetlik organ — üldkomisjon. (O. Kask, tõer: Kahjuks mitte. — J. Loosalu, as: Üldkomisjonis otsustatakse asju üksikute seisukohalt.) Siis need liikmed, kes tunnevad, et seal ei ole asjad selged, teevad järeldused ja annavad võimaluse, et teised, kes asja tunnevad, nende asemele astuvad! Meil ei ole praegu niisugust kodukorra määrust, kus sääraseid kaebusi üksiku komisjoni ja tema liikmete kohta võiks arutama hakata.

Kui juhtub, et üldkomisjonis ei käida õiguslikkuse ja seaduslikkuse seisukohtade järgi, siis peab teid otsima, kuidas sääraseid asju välja uurida. Kui rkl. Loosalu sääraseid asju teab, siis peaks vanematekogu või Riigikogu ise sääraseid küsimusi selgitama. (Vahelhüüe paremalt poolt: Õigel!)

Praegusel korral on Riigikogu üldkomisjonis kui niisugust asutust hinnanud, kus juriidiliste küsimuste lahendamine peab aset leidma. (Sise- ja kohtuminister T. Kalbus: Üldkomisjonis vist juriste ei olegi,

või üks või kaks.) Riigikogul on siin enesel otsustada. Kui ta arvab, et ei ole juriste suure juriidilise kvalifikatsiooniga, et need sellest küsimusest üle saaksid, siis on Riigikogu selles küsimuses suveräänne.

Seepärast ei saa mina siin kuidagiviisi oma subjektiivse tunde järgi midagi suggereerida, vaid pean arvama, et Riigikogu kõik teeb, et korrektoori läbi viia. Igatahes hindan mina üldkomisjonis meie oludes kui kõige autoriteetsemat organit juriidiliste küsimuste lahendamise alal.

Seepärast teen ettepaneku,

katkestada läbirääkimised põllumeeste kogude rühma erakorralise teadaande puhul ja anda üldkomisjonis küsimus selgitamiseks, kas on vabariik õigustatud kasutama Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiandmise seaduse põhjal omandatud aktsiaid väljaspool vabariigi piire, määrates üldkomisjonile kolmepäevaline tähtaeg,

et Riigikogul enne tegevuse lõpetamist võimalik oleks seda küsimust oma lõpliku seisukohaga lahendada. (Raha- ja kaubandustööstusminister A. Oinas: Kolme päevaga ei saa seal midagi ära teha!) Kui tuleks välja, et üldkomisjon ei saa kolme päevaga midagi ära teha, siis võib ta esineda ettepanekuga, kui pikk tähtaeg talle määrata.

A. Anderkopp (tõer): Austatud Riigikogu liikmed! Kahtlemata tahab see küsimus juriidiliselt sõeluda, kuid kas meie sel teel midagi kätte saame, nagu seda lugupeetud eldkõnleja arvas, sellejuures kahtlen mina. Meil on, kui sellest töökorraldusest, mille vanematekogu heaks kiitnud, kinni tahetakse pidada, kolm tööpäeva, võtame pühapäeva juurde, siis saame natuke rohkem. Homme hakkame eelarvega peale, homme üldkomisjonis koosolekut olla ei saa. Ta võib ainult üheks korra kokku tulla, ja mis võib ühe päevaga ära teha? Mis seisukoha võib ta kätte saada, mille Riigikogu võiks vastu võtta, mida tema kui puhtjuriidilist tõde uskuda saaks? Mina arvan seepärast, et missugusele seisukohale ka Riigikogu oma otsusega ei tule, kui ka lihtülemineku-vormel vastu võetama peaks, siis on ikkagi selge, et kuigi Riigikogu sellega üht või teist juriidilist seisukohta kinnitanud ei ole, et Vabariigi Valitsus siiski seda küsimust põhjalikult kaaluma peab, ja ma usun, et ta seda ka teeb. (Paremalt poolt: Ei tee!) Seepärast arvan mina, et komisjoni andmine üheks päevaks, kus liikmed asjaga tutvavad ei ole, kus nad peavad mitmeid memorandumeid ja materjale läbi vaatama ... (J. Tõnison, rhv: Aga miks

kolm päeva ei saa?) Ei saa ju nii, et ühed inimesed arutavad eelarvet ja teised lähevad kõrvale komisjoni koosolekule. See ei ole kord. Kui meie aga üldkoosoleku katkestame, siis jääb eelarve ripakile, eelarve peab aga esimeseks kuupäevaks maksma hakkama. Ja kui komisjon ühe päevaga peab küsimuse otsustama, siis tuleb jälle nii välja kui eile, kus meie võtsime ühe seaduse vastu, mille põhjal lõime uue karistuseüsteemi, ja natuke hiljem võtsime teise seaduse vastu, mis sellel esimesel jalad alt löi. (J. Tõnisson, rhv: See oli päris saatuslik.) Kui käesoleva küsimuse komisjoni anname, siis võib kindel olla, et sealt võib hullem viga välja tulla, kui see, mis eile nägime. Seepärast arvan, et see ettepanek, mille härra Tõnisson tegi, ei ole praktiline ja vastuvõtmisele ei peaks tulema.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Ast'ilt on lihtülemineku-vormel:

„Ära kuulates rahaministri vastuse põlumeeste rühma erakorralise teadaande kohta a/s. Böcker'i tehaste hooldamise asjas ja läbirääkimised ses asjas, läheb Riigikogu päevakorras edasi.“

(Hääletatakse.) Rkl. Tõnisson'i ettepaneku poolt on 27 häält, vastu 35 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Martinson'i ülemineku-vormel tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Ast'i lihtülemineku-vormel vastu võetud.

Vaheaeg kl. 20.04 min. — kl. 20.25 min.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seaduse läbivaatamise ja uue valimiseaduse väljatöötamise komisjoni aruandja rkl. Anderkopp'i puudumisel jääb vahele Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Kodukorra komisjoni aruandjarkl. Kerem'i puudumisel jääb vahele Riigikogu kodukorra täiendamise seadus — III lugemisel.

4. Linaseemne väljaveotolli muutmise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Lehtman**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu III lugemisel ja lõpuhääletamisel. (Vaata tekst protokoll nr. 231 (32), veerg 1248.)

5. Süüteod rahva tervishoiu vastu — II lugemisel.

(§§ 3—28 tekst vaata „IV Riigikogu protokollide Lisad“, lisa nr. 56, veerg 550—555 §§ 195—220.)

Süüteod rahva tervishoiu vastu.

Aruandja **A. Laur** (loeb): § 1.

Variant I. Ema, kes süüdlane oma raskejalgsuse tahtlikus katkestamises, karistatakse: arestiga mitte üle kuue kuu.

Variant II. Ema, kes süüdlane oma raskejalgsuse tahtlikus katkestamises peale kolme kuu möödumist raskejalgseks jäämisest, karistatakse:

arestiga mitte üle kuue kuu.

A. Laur (as): § 1. juures on kaks ettepanekut: üks, mis jätab aborditegemise põhimõttelikult vabaks, ja teine nõuab karistust. Mina teeksin kompromiss-ettepaneku:

„§ 1. Ema, kes süüdlane oma raskejalgsuse tahtlikus katkestamises, karistatakse:

arestiga mitte üle kolme kuu või rahatrahviga mitte üle kolmesaja krooni.“

Sisuliselt on ju ükskõik, kas karistus on kuus kuud või kolm kuud, sest kohus võib nii ühest kui teisest normist vähem määrata. Ma tahan aga ettepaneku teha ka § 2. juures, kus mu ettepanek seda paragrahvi sisult õige suurel määral muudab.

Kui ema tahab oma ihuvilja hävitada, siis teeb ta seda, ja sellepärast oleks parem, kui ta seda laseks teha asjatundja juures, mitte aga selle juures, kel ses asjas puuduvad igasugused teadmised. Seepärast tahan § 2. juures ettepaneku teha, et arstidele karistust vähendataks.

Kohtuminister T. Kalbus: Kriminaalseadustiku komisjon on esitanud Riigikogule kaks varianti. Esimene on see, mis omal ajal valitsuse poolt esitati, mis ette näeb arestiga karistamise mitte üle kuue kuu. Soovitaksin esimese variandi vastu võtta.

Teine variant on esitatud nähtavasti selles redaktsioonis, mille omal ajal rkl. Jõeäär esitas, ja kus see põhimõte, et esimese kolme kuu jooksul abort karistamata on.

Mis puutub härra Lauri ettepanekusse, siis on see põhimõttelikult minu poolt soovitatud esimese variandiga kokkukõlas, siis seisab vahe ainult karistusemäärades. Härra Laur

soovitab kuue kuu asemele võtta kolm kuud ja peale selle veel rahatrahv.

Mina tahaksin Riigikogu tähelepanu sellele juhtida, et kriminaalseadustiku üldosa näeb ette, et kohus võib määrata aresti ühest päevast alates kuni 6 kuuni. Peale selle on kriminaalseadustiku üldosas ette nähtud, et karistust võib määrata tingimisi, nii et tegelikult istuda ei tulegi. Praeguse seadusega on karistusemäärad ütlemta kergeks tehtud, ja sellepärast arvan, ei ole otstarbekohane selle peale minna, mida härra Jõeäär soovitanud, nimelt et aborditegemine teatud aja kestes täitsa karistusest vaba oleks. See oleks absoluutselt vastuvõtmatu.

Juhataja **K. Einbund**: Hääletan kõik need ettepanekud esitatud järjekorras: kõige esmalt variant I, siis variant II ja lõpuks rkl. Lauri ettepaneku. Asun variant I hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 vastu võetud I variandina ettepanekud kujul, seega langevad ära variant II ja rkl. Lauri ettepanek.

Aruandja **A. Laur** (loeb): § 2.

Variant I. Süüdlast naisisiku raskejalgsuse katkestamises karistatakse:

- kui raskejalgsuse katkestas arstliku praktika õigusega isik —
- vangimajaga mitte üle ühe aasta,
- kui raskejalgsuse katkestas arstliku praktika õigusega isik —
- vangimajaga mitte üle kolme aasta.

Kui raskejalgsuse katkestamine oli süüdlasele äriajamiseks või sellele järgnes ema surm, siis karistatakse süüdlast:

- vangimajaga mitte üle kuue aasta.

Kui raskejalgsuse katkestamise saatis korda arst või ämmaemand, siis võib kohus neile peale selle keelata praktika ühest kuni viie aastani ja otsuse avalikult ajalehes välja kuulutada.

Kui raskejalgsuse katkestamine saadeti korda raskejalgsuse enese nõusolekuta, siis karistatakse süüdlast:

- sunnitööga mitte üle kaheksa aasta.

Variant II. Süüdlast naisisiku raskejalgsuse katkestamises ilma et temal selleks vastavat arstiteaduslikku ettevalmistust oleks, samuti vastava arstiteadusliku ettevalmistusega isikut, kui raskejalgsuse katkestamine tema poolt sündinud peale kolme kuu möödumist raskejalgsuse jäämisest ja arstiseaduse vastaselt, karistatakse:

- vangimajaga mitte üle ühe aasta.

Kui raskejalgsuse katkestamine oli süüdlasele äriajamiseks või sellele järgnes ema surm, siis karistatakse süüdlast:

- vangimajaga mitte üle kuue aasta.

Kui raskejalgsuse katkestamise saatis korda arst või ämmaemand, siis võib kohus neile peale selle keelata praktika ühest kuni viie aastani ja otsuse avalikult ajalehes välja kuulutada.

Kui raskejalgsuse katkestamine saadeti korda raskejalgsuse enese nõusolekuta, siis karistatakse süüdlast:

- sunnitööga mitte üle kaheksa aasta.

A. Laur (as): Teen ettepaneku,

§ 2. esimene osa võtta vastu järgmiselt:

„Süüdlast naisisiku raskejalgsuse katkestamises karistatakse:

- kui raskejalgsuse katkestas arstliku praktika õigusega isik —

- arestiga mitte üle kolme kuu või rahatrahviga mitte üle kolmesaja krooni.“

Motiivid tõin ette § 1. juures, ja need olid, et meie ei sunniks naisisikut, kes ihuvilja hävitada tahab, niisuguste inimeste juurde minema, kes seda teha ei mõista, vaid et tema võiks pöörata arsti poole. Kui aga arsti ähvardab kõrge trahv, siis iga arst ihuvilja hävitamist ei taha ette võtta, kui karistus on aga kergem, siis võtab ta selle ette, ja inimese elu on sellega palju vähem hädaohus.

Kohtuminister **T. Kalbus**: Austatud Riigikogu liikmed! Mina soovitaksin vastu võtta esimese variandi, nii nagu aruandja selle ette kandis, põhimõtetel, mida mina § 1. juures ette tõin. Teine variant on selle põhimõtte järgi konstrueeritud, et esimese kolme kuu jooksul on aborditegemine karistamata. Kui § 1. vastu võeti selles redaktsioonis, siis on loomulik ja loogiline, et § 2. juures needsamad põhimõtted vastu võetakse, muidu oleks § 2. vastolus § 1-sega.

Mis puutub rkl. Lauri ettepanekusse, et arstidele vähendada karistust ühelt aastalt kolme kuu arestini, siis tähendan, et siin maksavad needsamad väited, mis § 1. suhteski. Siin kohus võib kriminaalseadustiku üldosa järgi määrata karistust kahest nädalast kuni ühe aastani, arvesse võttes asjaolusid, mis seal sündinud. Karistuse miinimum on 2 nädalat. Peale selle võib kohus türmikiristusel üle minna arestile. Nagu teate, aresti võib määrata ühest päevast kuni 6 kuuni selle seaduse järgi. Lõpuks võib kohus karistuse määrata tingimisi. Kõik need võimalused on olemas. Kuid rkl. Lauri ettepanek, arest määrata, oleks liigne.

Juhataja **K. Einbund**: Hääletan esmalt variant I ja siis variant II. Rkl. Lauri ettepaneku variant I kohta hääletan kõigepealt. (Hääletatakse.) Poolt on 25 häält, vastu 29 häält, seega on rkl. Lauri ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 vastu võetud I variandina ettepanekud kujul, seega langeb ära II variandi hääletamine.

(§§ 3—28 esitab kriminaalseadusliku komisjon sel kujul, nagu nad on Riigikogule esitatud kriminaalseadustiku komisjoni poolt Kriminaalseadustikus — kriminaalseadustiku komisjoni ettepanek 28. I 1928, Riigikogu kantselei nr. 44, 9. peatükk, veerg 550—555.)

§§ 3—16 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Juhataja **K. Einbund**: Kuna järgnevate paragrahvide kohta komisjonis vaidlusi ei olnud, jätan nende teksti ettekandmise ära.

§§ 17—28 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

6. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

(Vaata tekst protokoll nr. 231(32), veerg 1245—1246.)

lõpuhääletamisel.

7. Riigikogu kodukorra täiendamise seadus — III lugemisel.

(Vaata tekst protokoll nr. 231(32), veerg 1246—1248.)

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel.

8. Eesti kalameeste ühingute liiduriikliku laenu seadus — I lugemisel.

muutmise seadusega —, ja lubatagu, et ma mõne sõnaga peatuksin selle mõlema seaduse juures ühel ajal.

Juba käesoleva 1928./29. a. lisaclarve nr. 1 arutamisel otsustas Riigikogu määrata kalameeste ühingute liidule kala ümbertöötamiseks ja kalasaadutega kauplemiseks 15.000

krooni laenu. See summa võeti lisaeclarvesse. Raha väljamaksmisel selgusid aga raskused, et summa oli määratud otsekohe liidule, ja et laenu liidule välja anda, siis pidi ka vastav seadus olema. Nüüd on Vabariigi Valitsus seaduseelnõu esitanud. Selle vastuvõtmine on hädatarvilik veel enne 1. aprilli, sest muidu on karta, et laenusumma, 15.000 krooni, mis lisaeclarvega määratud, kinni jookseb. Seepärast teen ma II lugemisel ettepaneku, juurde lisada § 3, milles öeldud, et seadus hakkab maksuma selle väljakuulutamise Riigi Teatajas ja ei oleks vajaline harilik kümnepäevaline tähtaeg. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

P. Baranin (vn): Господа депутаты! У нас сегодня в порядке дня два законопроекта, преследующие одну и ту же цель, т. е., выдачу займа рыбакам. Первый: „Eesti kalameeste ühingute liiduriikliku laenu seadus“, и второй: „Kalameeste riikliku laenufondi seaduse muutmise seadus“. Я считаю, что нет никакой необходимости издавать еще новый закон специально для одного рыболовного общества, или союза, ибо ту же самую цель можно достигнуть уже существующим законом. Докладчик нам сегодня изволил заявить, что сумма 15.000 крон, принятая в дополнительный бюджет № 1 на выдачу займа „Eesti kalameeste ühingute liidule“, не могла быть выдана на том основании, что существующий закон не дает возможности правительству этого сделать.

Я не против выдачи этой суммы в 15.000 крон, которая принята в дополнительном бюджете, но я считаю, что это мы могли бы легко сделать на основании существующего закона. Для сего необходимо внести поправки в тот закон, который находится следующим в порядке дня, и все будет в порядке. Это не трудно сделать, так как поправки носят почти редакционный характер.

В § 1 этого закона между прочим сказано, что займы можно выдавать только обществам, но не указаны их союзы. Значит, сюда надо прибавить слово „liidud“.

В том же параграфе не сказано, что можно выдавать займы на торговлю рыбными продуктами. Следовательно, достаточно прибавить, что можно выдавать займы и на торговлю рыбными продуктами. Все это можно сделать при втором чтении.

K § 2 этого закона, где перечисляются суммы, из которых состоит фонд, надо прибавить сумму 15.000 крон, которая принята в дополнительном бюджете № 1.

Вместо § 3 „Kalameeste riikliku laenu seadus“ можно принять § 2 из настоящего законопроекта.

И было-бы все в порядке. У нас законов и так уже слишком много, и в них трудно разобраться даже специалистам. Поэтому нет никаких оснований издавать еще один новый закон, если можно обойтись и без него.

Я считаю, что этот закон нужно отклонить, и при обсуждении „Kalameeste riikliku laenufondi seaduse muutmise seadus“ внести соответствующие поправки.

Aruandja **A. Veiler** (lõpusõna): Ma pean ütlema, et rkl. Baranin'i ettekandes palju tõtt on.

Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa ma tema parandustega ühineda, kuid isiklikult arvan, et oleks parem, kui käesolev seadus antaks uuesti rahaasjanduse komisjoni selle mõlema seaduse kokkuliitmiseks. Siin üldkoosolekul kaugeleulatavaid parandusi teha on kardetav.

Juhataja **K. Einbund**: Aruandjalt on ettepanek,

käesolev seaduseelnõu anda tagasi rahaasjanduse komisjoni liitmiseks päeva-

korra järgmises punktis tähendatud seadusega, see on kalameeste riikliku laenufondi seaduse muutmise seadusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

9. Kalameeste riikliku laenufondi seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Veiler**: Eelmist Riigikogu otsust arvesse võttes teen ettepaneku, ka see seadus rahaasjanduse komisjoni tagasi anda.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

10. Riigikogu järgmise koosoleku määramine.

Abiesimees **R. Penno** (korra kohta): Teen juhatuse nimel ettepaneku, pidada Riigikogu järgmine koosolek homme, reedel,

22. märtsil kell 10 hommikul. (Päevakord prot. nr. 234/35.)

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Poolt on 27 häält, vastu — 20, seega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Sekretär **A. Tammann**.

